

Molnár Gábor¹

ELLENÁLLÁS ÉS ÁTFOGÓ VÉDELEM V. RÉSZ: ÁTFOGÓ VÉDELEM ÉS ELLENÁLLÁS UKRAJNÁBAN

RESISTANCE AND COMPREHENSIVE DEFENCE PART V: COMPREHENSIVE DEFENCE AND RESISTANCE IN UKRAINE

[HTTPS://DOI.ORG/10.30583/2026-1-2-136](https://doi.org/10.30583/2026-1-2-136)

Absztrakt

A cikksorozat célja: az ellenállás képessége és az átfogó védelem kialakításával kapcsolatos főbb koncepciók bemutatása, legfontosabb alapelveik, általános jellemzőik ismertetése, továbbá választ adni arra, hogy azok miért játszanak egyre nagyobb szerepet a NATO és a partnerországok védelmi tervezésében, illetve, hogy miként jelennek meg az egyes nemzetek honvédelmi rendszerében, különös tekintettel a területvédelemre. A cikksorozat ötödik, befejező része az átfogó védelem elvének és az ellenállás koncepciójának ukrainai adaptációját ismerteti.

Kulcsszavak: átfogó védelem, reziliencia, ellenállás, területvédelem, területvédelmi erők, honi gárda, gerilla-hadviselés

Abstract

The aim of this multi-part article is to introduce the main concepts related to developing resistance capabilities and a comprehensive defence posture. It describes their most important principles, their general characteristics, and the reason why they are playing an increasing role in the NATO and partner nation's defence planning, furthermore, that how they are reflected in some nation's homeland defence system, with

¹ Molnár Gábor főhadnagy, PhD, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtörténelem Tanszék, tanársegéd.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7227-9405>

special regard to territorial defence. The fifth and last issue of the article discusses the adaptation of comprehensive defence and resistance in Ukraine.

Keywords: comprehensive defence, resilience, resistance, territorial defence, home guard, guerrilla warfare

Bevezető

A cikksorozat első két része az Ellenállás Műveleti Konceptió (*Resistance Operating Concept, ROC*) és a NATO Átfogó Védelem Kézikönyve (*Comprehensive Defence Handbook, CDH*) főbb alapvetéseit mutatta be², míg a harmadik³ és negyedik rész⁴ ezek NATO-n belüli nemzeti adaptációját. A cikksorozat ötödik, befejező része az átfogó védelem és az ellenállás elvének ukrán megközelítését ismerteti, továbbá, hogy ezeket az elveket miként alkalmazza a gyakorlatban Ukrajna az Oroszországgal szembeni honvédő háborúja során. A vizsgálati szempontok a cikksorozatban korábban meghatározottakkal azonosak, és az alábbi főbb – a CDH-ban és a ROC-ban megfogalmazott – alap- és irányelvek érvényesülésére terjednek ki:

1) Az átfogó védelem nemzeti megközelítéseinek vizsgálata:

Az átfogó védelem az összkormányzati és osztársadalmi megközelítést integrálva alakítja ki a rezilienciát. A hangsúly azonban utóbbira (társadalom) helyeződik, amelynek hathatós szerepvállalása nélkül, még egy tökéletesen működő állami szektor sem képes sikeres honvédelmet megvalósítani. A CDH és a ROC szerint ezért az átfogó védelem legfontosabb előfeltétele, hogy a társadalom fizikai és lélektani rezilienciája egészen az egyén szintjén is adott legyen. Ez biztosítja, hogy a nem állami szektor valóban, aktívan is képes legyen támogatni az állami szektor védelmi és biztonsági erőfeszítéseit.

² Vö. Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. I. rész: Az Ellenállás Műveleti Konceptió. In: Katonai Logisztika, 2024/1-2. sz. pp. 196–229. (A továbbiakban: Molnár 2024/a); Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. II. rész: Az Átfogó Védelem Kézikönyve. In: Katonai Logisztika, 2024/3-4. sz. pp. 193–230. (A továbbiakban: Molnár 2024/b.)

³ Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. III. rész: Ellenállás és Átfogó védelem a NATO országokban – a Balti térség. In: Katonai Logisztika, 2025/1–2. sz. pp. 140–187. (A továbbiakban: Molnár 2025/a.)

⁴ Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. IV. rész: Ellenállás és Átfogó védelem a NATO országokban – Az északi régió. In: Katonai Logisztika, 2025/3–4. sz. pp. 228–271. (A továbbiakban: Molnár 2025/b.)

- 2) **A honi gárda jellegű szervezetek vizsgálata:** A CDH-ban szereplő honi gárda egy olyan katonailag szervezett tartalékos szervezetet takar, amely „hidat” képez az állami és a nem állami szektor között. Az aktív haderő haderőnemei vagy meghatározott egységei, alegységei támogatására kijelölt szervezetekkel rendelkezik, képviseltetve van a védelmi igazgatási rendszerben, együttműködik a nem katonai szektor állami szerveivel, valamint a társadalmi szektor azon önkéntes polgári szervezeteivel is, melyek a védelmi és biztonsági fenyegetések elhárításában és kezelésében alkalmazható tevékenységeket folytatnak. Utóbbiakkal az együttműködés ernyőszervezetre emlékeztető keretek között valósul meg.
- 3) **Az ellenállás megjelenítése a nemzeti jogszabályokban, stratégiai dokumentumokban, doktrínákban:** Az ellenség által megszállt területen folytatott erőszakos és nem erőszakos ellenállás az átfogó védelem által kifejezhető elrettentés eleme. Az ellenállás megszervezése, vezetése és irányítása döntően szakszolgálati és különleges műveleti eszközökkel valósul meg, azonban az elrettentésre irányuló stratégiai céljából következően, az ellenállás alkalmazási szándékának ismertnek kell lennie a potenciális agresszor számára. A CDH és a ROC ezért kihangsúlyozza, hogy az ellenállást ezért nyílt, mindenki számára elérhető dokumentumokban, illetve jogszabályokban szükséges megjeleníteni, ellenkező esetben az nem képes elrettentőleg hatni a potenciális agresszorra.
- 4) **Az ellenállótevékenységek nemzeti jellegzetessége:** A CDH és a ROC az ellenállást elsősorban az ellenség által már ténylegesen megszállt és ellenőrzött terület vonatkozásában tárgyalja, ahol az ellenállótevékenységeket mindenekelőtt a nagyvárosokban fedetten tevékenykedő ún. földalatti ellenállókomponensek hajtják végre. Ebben a megközelítésben alapvetően a szakszolgálati és különleges műveleti eszközök és eljárások érvényesülnek. Céljuk, hogy a már a konfliktust megelőzően létrehozott ellenállósejtek a megszállt területen élő lakosság be-szervezésével és felkészítésével fokozatosan egy olyan ellenállóhálózattá fejlődjenek, amely döntően szabotázs-cselekményekkel és polgári ellenállással zavarja és akadályozza a megszállóerők és -hatóságok tevékenységeit, valamint aláássa a megszállóhatalom tekintélyét. Az ellenállásnak ugyanakkor van egy másik megközelítése is, amely a fegyveres összeütközés dinamikus hadműveleti szakaszára és az ellenállószervezet

katonai komponensére, a gerilla/adaptált erők⁵ tevékenységére fókuszál. Ez a mélységi védelem hadműveleti elgondolásából (több országban ezt nevezik területvédelemnek) következik, amelynek alapelve, hogy a gyengébb hadviselő fél manővererői a saját terület teljes mélységében hajtják végre védelmi hadműveleteiket. Ezeket a műveleteket visszamaradó erőként alkalmazott területvédelmi kislegrészek által, az ország mélységébe előnyomuló támadóerők szárnyai, utánpótlási vonalai és puhacélpontjai ellen végrehajtott korlátozott célú harctevékenységei és gerillajellegű hadviselése egészíti ki. Ezek célja nem a támadó fizikai megsemmisítése, hanem tevékenységeinek zavarása, alacsony intenzitású harcokkal fokozatos pusztítása, ezzel hozzájárulva a kifárasztó hadműveleti hatás kifejtéséhez.⁶

Annak ellenére, hogy a balti és a skandináv régióban már több évtizedes hagyománya volt az átfogó védelem és az ellenállás rendszerének a ROC és a CDH 2019-es kiadását megelőzően is,⁷ az említett két dokumentum kidolgozása csak a Krím 2014-ben vette kezdetét.⁸ Hogy korábban nem vagy legalábbis elhanyagolható figyelmet szentelt az euroatlanti közösség az átfogó védelem és ellenállás képességének, az mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy ezt megelőzően nem számoltak érdemben azzal az eshetőséggel, hogy a régió államai területi integritását egy másik állami szereplő katonai eszközökkel, nyíltan vagy akárcsak fedetten is megsértené. A jelzett időszakban a térség államai, az ENSZ, az Európai Unió és a NATO elsődleges biztonsági fenyegetésnek a széteső államokat, terrorszervezeteket és egyéb, nem katonai jellegű kihívásokat tekintette (migráció, élelmezés,

⁵ A ROC-ban gerilla erőként, a CDH-ban adaptált erőként jelenik meg az ellenállás katonai komponense. Vö. Molnár 2024/a.; Molnár 2024/b.

⁶ A kifárasztás folyamatának doktrinális meghatározása: „A kifárasztás célja, hogy elfogadhatatlan költségeket támasszon, és ezzel az ellenségnek, még ha az harcászati vagy akár hadműveleti sikert is ért el, a harc folytatására irányuló akaratát megtörje.” JP 5 Joint Planning. Chairman of the Joint chief of Staff Publication, 2020. p. IV-41. A doktrínában továbbá azt is egyértelműen megfogalmazza, hogy a kifárasztás jellemzően az irreguláris hadviselés jellemzője. Lásd Uo. Amint az a cikksorozat első részében már kifejtésre került, a megszállt területen való ellenállás az *irreguláris hadviselés* elveit követi.

⁷ Lásd Molnár 2025/a; Molnár 2025/b.

⁸ 2013-ban már megindult egy folyamat, ami a nem hagyományos hadviselés honvédelmi rendszerbe történő integrálását kutatta, azonban a ROC tényleges kidolgozása csak a krími annexiót követően indult meg. Vö. Fiala, Otto – Pettersson, Ulrica: ROC(K) Solid Preparedness: Resistance Operations Concept in the Shadow of Russia. PRISM 8, No. 4, 2020. p. 25. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_8-4/prism_8-4_17-28_Fiala-Pettersson.pdf (Leltöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

globális felmelegedés). Ráadásul a katonai szervezetek alkalmazását (is) megkövetelő válságok kezelése sem elsődlegesen harci, hanem sokkal inkább válságreakáló műveleti képességeket követeltek, így a hagyományos védelem képességeinek fenntartásában jelentős viszszalépések történtek. 2014-et megelőzően még Ukrajna is hasonlóan értékelte a biztonsági környezetet. Az akkor hatályos, 2012-es ukrán katonai doktrína egyenesen úgy fogalmazott, hogy *„a világ politikai és katonai helyzetének tendenciái és körülményei alapján, egy Ukrajna elleni helyi vagy regionális háborút eredményező fegyveres agresszió [bekövetkezte] nem valószínű.”*⁹ Ennek megfelelően, az ukrán honvédelmi rendszerben sem voltak olyan elemek, illetve elvek, amelyek az átfogó védelem és az ellenállás képességének kialakítása irányába mutattak volna. Ezek csak kényszerűen, a *krími annexió* (2014), majd a *donbászi háború* (2014–2022) hatására alakultak ki, amelynek folyamata a ROC és a CDH kidolgozásával nem csak párhuzamosan, de egymással kölcsönhatásban is folytak. Egyfelől, a dokumentumokban foglalt elvek megfogalmazásában jelentős szerepet játszott az ukrainai műveleti tapasztalatok elemzése és felhasználása, másfelől, a 2014 után kialakult helyzetben Ukrajna adaptálta is az azokban megfogalmazott elveket, ezzel is felkészülve egy esetleges újabb orosz katonai agresszióra. A folyamatok megértése szempontjából ezért lényeges ki térni arra is, hogy a 2014 és 2022 közötti események miként befolyásolták az ukrán döntéshozatali folyamatokat.

A Krím annexiója (2014) és a donbászi háború (2014–2022)

Oroszország Ukrajna függetlenné válása óta törekedett minél nagyobb politikai, gazdasági és társadalmi befolyást gyakorolni az általa „hagyományos” befolyási övezetének tekintett országban. Ennek folyamánként, a két ország kapcsolatrendszerét mindvégig meghatározta, hogy az Ukrajnában regnáló hatalom milyen politikai orientációt követ. Nagyjából a 2010-es évek elejére tehető annak a folyamatnak a kiéleződése, amelynek következtében sor került a Krím orosz annexiójára. Ekkorra alakult ki egy igen jelentős, ukrán belpolitikai válságot is eredményező szakadás az egyes politikai csoportosulások között. Megerősödtek azok a politikai erők, amelyek az EU- és a NATO-

⁹ Fluri Philipp – Koziel, Marcin – Yermolaiev, Andrii (ed.): The Security Sector Legislation of Ukraine. Geneva Centre for the democratic Control of Armed Forces, Kyiv, 2013. p. 141.

integráció célját elfogadva, vagy kifejezetten – a történelmi negatív tapasztalatokból következően – „oroszellenes” nézetekkel törekedtek átértékelni, illetve nem egy esetben minimálisra csökkenteni az ukrán–orosz kapcsolatokat.¹⁰ Oroszország ezen politikai csoportok megerősödését védelmi és politikai-katonai ambíciói alapján is „fenyegetésként” értékelte.¹¹ Az orosz kommunikáció emellé sorakoztatta fel az ukrainai orosz nemzeti kisebbségek romló helyzetét. A 2010–14 között az orosz nemzeti kisebbség és Oroszország által kívülről is leginkább támogatott Régiók Pártja jelöltjeként elnöki pozíciót betöltő Viktor Janukovics 2012-ben kísérletet tett arra, hogy az orosz és egyéb kisebbségi nyelveket is hivatalos nyelvként ismerjék el Ukrajna azon régióiban, ahol az érintett nyelv a lakosság legalább 10%-ának anyanyelve. Miután az ellenzéki erők „oroszosítással” vádolták meg, Janukovics a törvénytervezetet végül visszavonta. Ekkoriban már rendszeresek voltak a kormány és az ellenzék közötti – tettelegesséig is fajuló – ellentétek. A vitákban egyaránt megjelent a nyugati és a keleti politikai orientáció, az államnyelv és általában a nemzetiségek kérdése, kiváltképp az oroszé. 2013-ban Janukovics az ellenzéki nyomásnak engedve aláírta Ukrajna EU-integrációra vonatkozó szándéknyilatkozatát, amittől azonban orosz politikai és gazdasági nyomásra visszalépett. Ennek hatására vették kezdetüket az eleinte még teljesen erőszakmentes „Euromajdan” tüntetések. A rendőrség 2014 januári fellépése során azonban a tüntetéseknek már több száz sérültje volt, illetve többen életüket veszítették. A belpolitikai válság eszkalációja végül Janukovics bukásához vezetett.¹²

Ezekkel az eseményekkel párhuzamosan zajlottak az orosz hibrid műveletek, melyek intenzitása a Moszkva által támogatott Janukovics bukását követően csak még inkább fokozódtak. Ennek keretében, Oroszország elsőként információs műveletekkel törekedett az Ukrajnában egyébként is meglévő ukrán–orosz nemzetiségi ellentétek továbbszítására. A műveletek elsősorban a többségében oroszok által lakott krími és donbászi régió lakosságának befolyásolására irányultak. Az érintett területeken február vége és március közepe között már igazoltan sor került orosz szakszolgálati erők beszívargására is, akiknek

¹⁰ Az ukrán belpolitikai folyamatokra lásd „Little Green Men”: a primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014. The United States Army Special Operations Command, 2015. pp. 21–33.

¹¹ Az erre vonatkozó orosz stratégiai dokumentumokra és azok megállapításaira röviden lásd Turcsányi Károly – Molnár Gábor: A 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború történeti és geopolitikai hátterének orosz megközelítése. In: Katonai Logisztika, 2022/ 3–4. pp. 30–36.

¹² „Little Green Men” i. m. pp. 26–30.

elsődleges feladata a helyi orosz lakosságból történő fegyveres csoportok megalakítása volt. A Krímben február végétől került sor az első erőszakos cselekményekre. A szeptatista csoportok és az őket támogató orosz szakszolgálatok kormányzati épületeket és katonai létesítményeket szálltak meg, illetve blokád alá vonták a krími kikötőket is. Mindeközben, Oroszország gazdasági nyomásgyakorlást is kifejtett Ukrajnára; a Gazprom 2014. március 7-én bejelentette, hogy Ukrajna tartozásai törlesztéséig felfüggeszti az országba irányuló energiahordozók szállítását. Március közepén, az időközben hatalomra került és Oroszország által támogatott helyi krími kormányzat népszavazást rendezett a félsziget hovatartozásáról. Az orosz befolyás alatt megrendezett népszavazáson a lakosság 97%-a szavazott az Oroszországgal való egyesülés mellett. Március 24-én Ukrajna kivonta a Krímből az ott állomásozó erőit, és ezzel Oroszország megszerezte a félsziget feletti tényleges ellenőrzést.¹³

Hasonló folyamatok zajlottak le a Donbász régióban is. A krími népszavazást követően az orosz szakszolgálatok és helyi vezetők által irányított demonstrálók az Oroszországhoz való csatlakozásról szóló népszavazást követelték, miközben már zajlott a helyi szeptatista fegyveres csoportok megalakítása is. Március és április során itt is sor került a különböző helyi kormányzati és hatósági létesítmények megszállására, valamint az ukrán állami erőszakszervezetek elleni egyéb erőszakos cselekményekre. A krími forgatókönyvvel ellentétben azonban az ukrán kormány ezúttal nem hátrált meg, és április közepén bejelentette, hogy a Donbász régió szeptatista fegyveres csoportjai ellen „terrorellenes műveletet” hajt végre.¹⁴ Ezzel kezdetét vette a változó intenzitással, de egészen a 2022-es orosz invázióig tartó *donbázi háború*. Ebben a közel 8 éves időszakban, kényszerültek körülmények között formálta át Ukrajna a honvédelmi rendszerét olyan módon, hogy azt az átfogó védelem elvére fektette, és amelynek részeként kialakította az ellenállás képességét is.

Átfogó védelem

Az átfogó védelem szempontjából azért szükséges kritikus tényezőnek tekinteni a 2014 és 2022 közötti eseményeket, mert – amint arról már a cikksorozat korábbi részeiben is szó esett – annak legalapvetőbb

¹³ „Little Green Men” i. m. pp. 51–58.

¹⁴ White Book 2014. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of defence of Ukraine, 2015. p. 9.

követelménye a jól működő állam és még nagyobb hangsúllyal a társadalmi kohézió, különösen az állampolgárok elhivatottsága és szervezethez, hogy tevőlegesen is részt vegyenek a honvédelemben.¹⁵ Ukrajnának pedig igen komoly erőfeszítéseket kellett tennie ahhoz, hogy az említett két terület (állam és társadalom) fejlesztésével alapot teremtsen az átfogó védelemhez.

Az állami rezilienciát, vagyis az állami szektor szerveinek összehangolt, sikeres együttműködését leginkább a szovjet időszakból „megörökölt” politikai kultúra és struktúra vetette vissza. Ukrajnában ugyanis – Oroszországhoz hasonlóan – igen jelentős politikai és gazdasági tényezőként volt, illetve csökkent befolyással, de van jelen még napjainkban is az oligarcharendszer, melynek mintegy természetes velejárója a nagyarányú korrupció is.¹⁶ A világ országai korrupciós besorolását értékelő Transparency International szerint Oroszország és Ukrajna korrupciós indexe 2012 és 2017 között szinte azonos volt, sőt, 2015-ig Oroszország 1-3 ponttal még jobban is teljesített. A korrupció mértékét csak 2016-ra sikerült az orosz szintre, majd ezt követően az orosz szint alá csökkenteni. A szervezet kimutatása szerint az orosz invázió évében, azaz 2022-ben, Ukrajna 5, 2025-ben pedig már 14 korrupciós indexponttal előzte meg Oroszországot, ami igen komoly teljesítményként értékelhető.¹⁷ Abszolút számokban ez azt jelenti, hogy Ukrajna 2012-es 26 korrupciós indexpontját 36-ra növelte, míg Oroszországban ugyanezek a mutatók az említett időintervallumban 28-ról 22 pontra csökkentek.¹⁸

A korrupció visszaszorítása jelentősen összefüggött a nyugati integrációs szándékkal, melynek előmozdítása érdekében Ukrajna több korrupcióellenes intézkedést is fogadtatott. Ennek részeként került sor 2021-ben egy oligarchaellenes törvény elfogadására is, amely többek között megtiltotta az oligarchák számára a politikai pártok finanszírozását, az állami nagyvállalatok privatizációjában való részvételt, továbbá szigorú jövedelembejelentési kötelezettséget írt elő számukra.

¹⁵ Vö. Molnár 2024/a; Molnár 2024/b.

¹⁶ Ukrajnában egy 2021-es törvény meghatározása szerint oligarchának az számít, aki legalább 75 millió € vagyonnal, politikai befolyással és médiatulajdonnal rendelkezik, vagy valamilyen terület monopol hasznélvezője. Theise, Eugen: Has Ukraine's anti-oligarch law had an impact? Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/has-ukraines-anti-oligarch-law-had-an-impact/a-64810387> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

¹⁷ A korrupciós index mutatóinál minél magasabb a megadott indexérték, annál alacsonyabb az adott országban a korrupció.

¹⁸ Transparency International. <https://www.transparency.org/en/cpi/2015/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

Ugyancsak az oligarchák pozícióját gyengítette a *donbászi háború* is, amelynek következtében jövedelmük jelentősen visszaesett, és ezáltal gazdasági súlyuk és politikai befolyásuk is csökkent.¹⁹ Mindeközben a hadiállapot miatt kiszélesített elnöki jogkör is hozzájárult ahhoz, hogy a kormányzat erőteljesebben léphessen fel az oligarchákkal szemben. Természetesen Ukrajnában még mindig komoly problémát okoz a korrupció, azonban a 2014-es állapotokhoz képest ez még így is látványos fejlődést jelent.²⁰

Hogy a korrupció és az azt kísérő olyan egyéb gyakorlatok, mint a nepotizmus és inkompetens személyek vezetőpozícióban történő alkalmazása mennyire visszavetette Ukrajna védelmi képességeit, jelzi, hogy ukrán tisztviselők saját bevallásaik szerint 2014 márciusában, azaz a krími és donbászi válság idején, a katonai vezetési és a logisztikai támogatási rendszer gyakorlatilag működésképtelen volt. A tisztviselők elmondása alapján a papíron 140 000 fős ukrán hadseregen belül mindössze 6000 főnyi bevethető állománnyal számolhattak.²¹ Az ukrán haderő ebben az állapotban teljességgel képtelen volt arra, hogy érdemi ellenállást fejtsen ki.

Mindez jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a krími annexiót követően megindult a védelmi szektor reformja. E tekintetben pedig kijelenthető, hogy visszaigazolást nyert az átfogó védelem azon fontos alapelve, miszerint a társadalmi reziliencia még fontosabb szerepet is játszik a védelemben, mint az állami. A *donbászi háború* kezdeti szakaszában ugyanis a polgári szerepvállalás kritikus tényezőnek bizonyult; a védelmi szektor szükségleteinek jelentős részét az utóbb „önkéntes mozgalomnak” elnevezett társadalmi összefogás biztosította. A mozgalom alapvetően két elemből, az ún. önkéntes zászlóaljakból és a védelmi szektor számára anyagi és technikai támogatást biztosító polgári támogatószervezetekből épült fel.

¹⁹ Uo.

²⁰ A cikk elkészültéig a legutolsó – és egyben a háború óta a legnagyobb vihart kavart – ukrán korrupciós botrány a 2025 novemberében nyilvánosságra került MIDAS-ügy volt. Jędrysiak, Marcin: Operation Midas: The largest corruption scandal within Zelensky's inner circle. Centre for Eastern Studies, 2025. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-11-13/operation-midas-largest-corruption-scandal-within-zelenskys-inner> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

²¹ Facon, Isabelle: Reforming Ukrainian Defense: No Shortage of Challenges. Notes de l'Ifri / Russie.Nei. Visions. 101. Russia/NIS Center, May 2017. p. 5. <https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/autres/2017/2017-facon-ifri-reforming-ukrainian-defense.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

Az önkéntes zászlóalj²² társadalmi bázisát többségében az Euromaidan és a Donbász régióban működő szeparatista erőkkel szembeni tüntetők képezték.²³ Megalakulásukat leginkább a helyi-, ön- és alulról szerveződés jellemezte. Miután nem az állam által létrehozott szervezetek voltak, ezért fenntartásuk a társadalmi szektorra hárult, ami így törvényszerűen, jelentős mértékben szükségmegoldásokkal párosult. Az önkéntesek felszerelése, ruháztatása, étellemezése igen heterogén volt. Felszerelésüket és fegyverzetüket különböző civil szervezetek, vadász- és fegyverzeti szaküzletek stb. biztosították, de ellátásukban és megszervezésükben a kezdetekben igen komoly szerepet vállaltak a helyi oligarchák is. Így például a 2022-ben az oligarchák elleni harc „áldozatául” eső és ukrán állampolgárságától megfosztott, majd árulás vádjával a következő évben letartóztatott Ihor Kolomojszkij 2014-ben, mint Dnyipropetrovszk kormányzója, a saját költségén állított fel egy önkéntes zászlóaljat, illetve vállalta magára több zászlóalj finanszírozását is, hogy azok ellássák a terület fegyveres védelmét a szeparatista erőkkel szemben. Utóbb, miután az április közepén megindult terrorellenes művelet részeként az önkéntes zászlóalj²⁴ is bevetésre kerültek a Donbászban kijelölt terrorellenes műveleti (ATO: Anti-Terrorist Operation) területen, a felszerelésük fokozatosan kiegészült a szeparatista milíciáktól zsákmányolt eszközökkel is.²⁴ Eközben, 2014 folyamán kezdetét vette az önkéntes zászlóaljaknak a fegyveres erőkbe és a belügyi csapatokba történő integrálása is, amely a gyakorlatban azt jelentette, hogy azokat a belügyi és a honvédelmi szervezetek alárendeltségébe helyezték. Az alárendelt önkéntes zászlóalj²⁴ bázisán 2014 őszére 44 területvédelmi, 3 csendőr- és 32 különleges rendeltetésű rendőrzászlóalj alakult meg, melyek azonban még sokáig megőrizték irreguláris jellegüket. Bár a csapatok fenntartása elvben ekkortól már az államra hárult, ezt azonban Ukrajna továbbra is csak

²² Az önkéntes zászlóalj²² csak nevükben voltak „zászlóalj²²”. Mivel irreguláris alakulatok voltak, ezért képességeik és létszámuk tekintetében is jelentős eltérések mutatkoztak meg. A témára részletesen lásd Bulakh, Anna – Senkiv, Grigori – Teperik, Dmitri: First on the Front Lines. The Role of Volunteers in Countering Russia's Military Aggression Against Ukraine. International Centre for Defence and Security. August 2017. https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_report_First_on_the_front_lines_ukraine.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 17.)

²³ Cohen, Michael – Green, Matthew: Ukraine's Volunteer Battalions. In: Infantry 2016 April-July. p. 66. https://www.benning.army.mil/infantry/magazine/issues/2016/APR-JUL/pdf/A-J16_whole%20mag.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

²⁴ Cohen – Green i. m. 66; Puglisi, Rosaria: Heroes or Villains? Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine. In: Istituto Affari Internazionali, March 2015. p. 6. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1508.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 20.)

jelentős társadalmi támogatással, civil adományokból tudta biztosítani. A civil finanszírozás mértéke egyes becslések szerint a költségek 60–70%-át is elérte.²⁵ A csapatok fenntartásában résztvevő egyénekből szerveződő csoportokból alakult meg az önkéntes mozgalom másik eleme, az ATO-területen harcoló erők polgári támogató komponense. Tevékenységeik az adományok gyűjtésére, szállítási, egészségügyi ellátási, karbantartási és egyéb feladatokra is kiterjedtek. Egyes szervezetek ezeket a támogató feladatokat ráadásul nemcsak a viszonylag biztonságos hátszágban, de még az ATO-területen is ellátták.²⁶ Ez az eredetileg *ad hoc* kialakult önkéntes mozgalom idővel „intézményszerűsült”. Egyre szorosabbá vált az együttműködése az állammal, alapot teremtve ezzel az ukrán átfogó védelmi rendszer kialakításának. A 2014-es válság egyik legfőbb tanulsága ukrán részről ugyanis az volt, hogy az állam azt önmagában, társadalmi szerepvállalás nélkül nem képes kezelni. Ennek létfontosságú eleme ugyanakkor az állam és a társadalom együttműködése, a kölcsönös bizalom. E tekintetben pedig fontos látni, hogy az önkéntes zászlóaljok és általában az önkéntes mozgalom létrejöttének az egyik kiváltó oka éppen ennek a bizalomnak a hiánya volt. A krími és donbászi válság kezdetén ugyanis az állam nem tudta sem magát, sem az állampolgárait megvédeni. A katonai és rendőri erők ezt sok esetben még meg sem kísérelték; sokszor csak passzív szemlélői voltak az eseményeknek, de bőven akadt példa arra is, hogy egész egyszerűen dezertáltak vagy éppen kollaboráltak a separatista erőkkel.²⁷ Az önkéntes zászlóaljok erre reagálva, részben az állammal szembeni bizalmatlanság jeleként, egyfajta fegyveres önvédelmi szervezetekként alakultak meg. Állományuknak az állammal és azon belül a fegyveres erőkkel szembeni lesújtó véleményét tükrözi egy, a tagjaik között végzett közvéleménykutatás eredménye is. Ebben előre megadott válaszok rangsorolásával kellett választ adni arra, hogy mi volt az önkéntes csapatokhoz való jelentkezésük elsődleges oka. A válaszadók közel 60%-a a „*nem bízik a fegyveres erőkben*” választ sorolta az első helyre.²⁸ A reguláris erőkkel szembeni fenntartások jellegére vonatkoztatható egy másik kérdőív eredménye is. Ebben az állományt arról kérdezték, hogy az önkéntes zászlóaljok tervezett, reguláris erőkké történő átszervezését követően melyek azok a feltételek, amelyek mellett tovább szolgálnának, immár hivatásos katonaként. A válaszadók többsége, 56,2%-a az első helyre a szakmailag felkészült, kompetens parancsnokokat tette, míg a második helyre (43,6%-kal) a

²⁵ Cohen – Green i. m. p. 67.

²⁶ White Book 2014. pp. 48–49.

²⁷ Bulakh – Senkiv – Teperik i. m. p. 13; Cohen – Green i. m. p. 66.

²⁸ Uo. p. 17.

megfelelő ellátást.²⁹ A honvédelem iránti elköteleződés szempontjából ez azért lényeges tényező, mert Ukrajna 2014 és 2015 között 6, mintegy 200 000 fő bevonultatását előirányzó részleges mozgósítást hajtott végre, melyek azonban sikertelenek voltak. A haderőben tehát hiába jelentkezett jelentős létszámgény, a hazája védelme iránt elkötelezett és a fegyveres harcot is vállalni kész polgárok sokasága a vezetői inkompetencia és a csapatok ellátását akadályozó kiterjedt korrupció miatt inkább az irreguláris önkéntes zászlóaljakban vállalt szolgálatot választotta, és nem a reguláris csapatokhoz vonult be.³⁰

Hozzá kell tenni, hogy az önkéntes zászlóaljak elsődleges feladata a szűkebb környezetük védelme, azaz a területvédelem, illetve a belső rend biztosítása volt, így ellenérvként felhozható lenne, hogy „motivációjukban” az is közrejátszott, hogy így elkerülhetik az ATO-területen végrehajtott harci műveletekben való részvételt. Minden bizonnyal egyes zászlóaljaknál ez is befolyásolhatta az állomány döntését, ugyanakkor számos egyéb tényező ennek épp az ellenkezőjét bizonyítja. A kiindulópontot e tekintetben is az állomány által kitöltött kérdőívek képezhetik. A 2015 szeptemberében publikált eredmények szerint a kitöltők 42%-a nyilatkozott úgy, hogy már részt vett ATO-területen harci műveletekben, azaz nemcsak a hátszágban teljesítettek szolgálatot.³¹ Megjegyzendő továbbá, hogy azon önkéntes zászlóaljak esetében, melyek a Donbászban vagy az azzal határos területen jöttek létre, a helyi védelmi feladatok a kezdetektől a szeparatista erőkkel szembeni fegyveres küzdelemmel társultak, így létrejöttükben a harci műveletek elkerülésének lehetősége eleve nem lehetett „motivációs tényező”. Ehhez szükséges még hozzátenni, hogy főleg a *donbászi háború* kezdetén, az önkéntes zászlóaljak különösen nagy számban vettek részt ATO-területi harci műveleteiben. Tették mindezt úgy, hogy az akkori alkalmazási elvek szerint feladatuk elsősorban csak a reguláris erők mögöttes területének biztosítása lett volna, de utóbbiak akkor még korlátozott bevetethetősége miatt számos esetben valójában az első lépcsőben harcoltak.³² Ráadásul nemcsak a haderőnek, hanem mint katonailag szervezett rendőri erő, a belügynek alárendelt önkéntes zászlóaljakat is számos alkalommal bevetették ATO-területen. Ezzel kapcsolatban beszédes információ, hogy 2016 áprilisáig ezek az ún. különleges rendeltetésű önkéntes rendőri erők ATO-területen nem kevesebb, mint 600(!) különleges műveletet hajtottak végre.³³

²⁹ Uo. p. 28.

³⁰ Uo. pp. 14–19.

³¹ Uo. p. 14.

³² Cohen – Green i. m. 67.

³³ Bulakh – Senkiv – Teperik i. m. p. 4.

1. számú ábra. A Donbász önkéntes zászlóalj egyik csoportja³⁴

A szakértők általában egyetértenek abban, hogy a *donbászi háború* első szakaszában az önkéntes zászlóaljak szerepvállalása kritikus tényező volt Ukrajna védelme szempontjából. A harcokban való részvételükkel ugyanis jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy időt biztosítsanak a kormány számára a reguláris erők újjászervezésének és általában véve a védelmi szektor reformjának megkezdéséhez.³⁵ A kormányzat a pozíciója megerősödését követően természetesen azonnal megkezdte az önkéntes zászlóaljak „regularizálását”, miután létrejöttük, noha az ország védelme szempontjából hasznos volt, szembe ment az állam kizárólagos erőszakmonopólium jogával. Ráadásul, bármennyire is voltak hasznosak a donbászi harcok kezdetén, de irreguláris jellegükből következően, hosszútávon belbiztonsági veszélyt, illetve a regnáló politika számára nem egy esetben konkurenciát is jelentettek. Ennek egyik legfőbb oka az a már említett gyakorlat volt, hogy több önkéntes zászlóalj megalakítása és fenntartása is egyes oligarchák személyéhez volt köthető, miközben a kijivi kormányzat egyik legfőbb célja az oligarcharendszer visszaszorítása és felszámolása

³⁴ Kép forrása: Romanova, Valentyna: What will the 2019 Ukraine Elections Spell for the Donbas Conflict? Italian Institute for International Political Studies, 1 Feb 2019. <https://www.ispionline.it/en/publication/what-will-2019-ukraine-elections-spell-donbas-conflict-22149> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

³⁵ Cohen – Green i. m. p. 68.

volt. Az önkéntes zászlóaljok oligarchákhoz való bekötöttségét egyébként jelzi, hogy egy 2015 elején végzett közvéleménykutatás szerint minden hatodik ukrán polgár gondolta úgy, hogy az önkéntes zászlóaljok lényegében az ukrán oligarchák magánhadseregei, melyekben igen erősen jelen vannak különböző bűnözői vagy szélsőséges elemek is.³⁶ Utóbbi feltételezések nem voltak teljesen alaptalanok. Az önkéntes zászlóaljok közül több is ismert, melyek állományának gerince szélsőjobboldali szervezetekből vagy éppen labdarúgó huligán csoportokból alakult meg.³⁷ Ezek a csoportok a műveletek során ugyanúgy, mint az orosz szeparatista erők, több, az alapvető emberi jogokkal nem összeegyeztethető erőszakos cselekményt követtek el. Ukrajna nemzeti és nyugati támogatói megítélése tekintetében ez Kijiv számára természetesen kezelendő problémát jelentett. Az ENSZ pl. már 2014. decemberében felszólította a kormányt, hogy vizsgálja ki az emberi jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekményeket.³⁸ Önmagában belpolitikai veszélyt jelentett továbbá az is, hogy több önkéntes zászlóaljparancsnok is az ország védelmében vállalt szerepe miatt igen népszerű lett, és bekerült a parlamentbe, ami annak veszélyét vetette fel, hogy a személyükhöz kötődő lojális fegyveres csoportot esetleg politikai erőszakra alkalmazzák. Ismert volt továbbá egy ugyancsak szélsőséges elemekből megalakult önkéntes zászlóalj is, az Ukrán Önkéntes Csoport, amelyet a szélsőjobboldali nacionalista Jobb Szektor nevű párt hozott létre, ami így gyakorlatilag egyfajta „párthadseregként” is funkcionált.³⁹ Az önkéntes zászlóaljok körül kialakult helyzetet a kijevi kormánynak végül 2016-ra sikerült orvosolnia. Ekkorra valósult meg – az Ukrán Önkéntes Csoport kivételével, amelyet csak 2022-ben oszlattak fel – az önkéntes zászlóaljok katonai, csendőri vagy rendőri erőkké történő átszervezése.⁴⁰

Minden visszássága ellenére azonban ez az önkéntes mozgalom volt az, amely megalapozta Ukrajna átfogó védelmi elgondolását és a védelem osztársadalmi megközelítését. Ennek legegységértelműbb jele a polgári támogatószervezetek képességeinek a honvédelmi rend-

³⁶ Bulakh – Senkiv – Teperik i. m. p. 20.

³⁷ Melkozerova, Veronika: War reshapes Ukraine's hardcore soccer fans. Kyiv Post, May 26, 2016. <https://archive.kyivpost.com/lifestyle/war-reshapes-ukraines-hardcore-soccer-fans-414739.html> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.); Jędrisyk, Miłada: The Azov Regiment: Neo-Nazis, Football Hooligans or Defenders of Ukraine? OKO.Press, 2022. <https://oko.press/the-azov-regiment-neo-nazis-football-hooligans-or-defenders-of-ukraine> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)

³⁸ Puglisi i. m. p. 12.

³⁹ Vö. Bulakh – Senkiv – Teperik i. m. pp. 9–10, 26–28; Puglisi i. m. pp. 8–9, 13–17.

⁴⁰ Puglisi i. m. pp. 6–7.

szerbe történő integrálása volt. 2014. november 3-án elnöki rendelet mondta ki, hogy a védelmi szektornak minél szorosabb együttműködést szükséges kialakítania a különböző nem kormányzati szervezetekkel az ATO-területen alkalmazott erők támogatása érdekében.⁴¹ Ez az irányelv a gyakorlatban olyan módon valósult meg, hogy a Védelmi Minisztériumon belül létrehoztak egy, a polgári támogatószervezetek tevékenységét összehangoló vezetőszeret, a Polgári Tanácsot. Ez akkor 66 egészségügyi, karitatív, ellátási, szállítási és egyéb logisztikai biztosítási feladatokat ellátó polgári szervezet munkájáért felelt.⁴² Ugyancsak a polgári szektor felértékelődött szerepét tükrözte az új, 2015-ben elfogadott katonai doktrína is, amely már egyértelműen az átfogó védelem szellemében fogant. A doktrína ugyanis nemcsak az állami szervezetek magas szintű együttműködési képességére utaló összkormányzati, hanem az állampolgári megközelítésről is említést tett, kiemelve a polgári szektor védelemben való közreműködését, egészen az egyén szintjéig.⁴³ A polgári képességek honvédelmi rendszerbe történő sikeres integrációjának legegyszerűbb jele azonban minden kétséget kizáróan nem más, mint maga a 2022-es invázióra történő sikeres reagálás volt. Ukrajna azóta számos alkalommal tanúbizonyságát adta annak, hogy az átfogó védelem, és azon belül a polgári képességek védelmi célú felhasználása, valamint a társadalmi reziliencia mennyire fontos szerepet tud játszani egy hagyományos fegyveres konfliktus során.⁴⁴

„Honi gárda”-jellegű szervezetek

Ukrajnában a CDH-ban honi gárdaként nevesített esernyőszervezet funkcióját elsősorban a 2018-ban újjászervezett területvédelmi rendszer volt hivatott betölteni. A területvédelmi rendszer újjászervezése azért vált szükségszerűvé, mert az önkéntes zászlóaljakból megalakított, a gépesített lövészdandárok alárendeltségébe került, illetve önálló

⁴¹ Lytvynenko, Oleksandr – Fluri, Philipp – Badrack, Valentyn: The Security Sector Legislation of Ukraine. Geneva – Kyiv, 2017. p. 135.

⁴² White Book 2014. p. 47.

⁴³ Lytvynenko – Fluri – Badrack i. m. p. 162.

⁴⁴ A polgári szerepvállalásra és támogató tevékenységekre a 2014 és 2022 közötti időszakban lásd Taran, Maksim: Ukrainian volunteer movement and development of civil society. In: Society. Document. Communication, 2024, Vol. 9. no. 2, pp. 20–29. <https://sdc-journal.com.ua/en/journals/tom-9-2-2024/ukrayinsky-volontersky-rukhtavrozvityok-gromadyanskogo-suspilstva-2014-lyuty-2022> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 23.); The White Book of the Anti-Terrorist Operation in the East of Ukraine in 2014–2016. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2017, pp. 67–69.

gépkocsizó lövészalegységekké átszervezett korábbi 44 területvédelmi zászlóalj lényegében elvesztette korábbi területvédelmi funkcióját.⁴⁵ Fő feladatuk ekkortól ugyanis már nem egy adott terület védelme volt, hanem dandárjuk harctámogatása, ami felülírta a területvédelmi csapatokat általában jellemző területi elvet, miszerint azok felelősségi (alkalmazási) területe megegyezik a kiegészítési területükkel.⁴⁶ A 2018-as új területvédelmi rendszer elgondolása ehhez az alapokhoz történő visszatérést tűzte ki célul olyan módon, hogy Ukrajna minden egyes régiójában, valamint a fővárosban egy-egy területvédelmi dandárt állít fel. Ez a gyakorlatban 25 dandárt jelentett. A meglévő törzsek és állomány felkészítése és gyakorlatoztatása az újjászervezést követően azonnal kezdetét vette.⁴⁷ 2020-ban az ukrán törvényhozás elé került egy területvédelemről szóló törvénytervezet is. Ez alkotta meg a területvédelmi rendszer azon kereteit, amely utóbb, a 2022 januárjában hatályba lépett *nemzeti ellenállásról szóló törvénybe* is átkerült. A törvénytervezet a balti államok (Észtország, Lettország, Litvánia) területvédelmi rendszere példáját követte.⁴⁸ Ennek értelmében a „hagyományos” területvédelmi feladatok⁴⁹ mellett a területvédelmi erők felelősségébe utaltak olyan egyéb feladatokat is, mint pl. az ellenséges információs műveletekkel szembeni védelem, civilek felkészítése és kiképzése, továbbá a hazafias nevelés.⁵⁰ A területvédelmi erők felelőssége így olyan feladatokra is kiterjedt, mint a polgári felkészítés vagy az egyéni és a társadalmi reziliencia megerősítése.⁵¹ Ehhez

⁴⁵ Muraveinyk, Anton: Territorial Defence of Ukraine. Background, current state and way forward. International Renaissance Foundation, Kyiv, 2021. 16–18. <https://savelife.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/TrO-Pages-Web-EN.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 24.)

⁴⁶ Lásd Molnár 2024/a. p. 226.

⁴⁷ Molnár Gábor: Ukrajna területvédelmi rendszere. In: Honvédségi Szemle, 2024/2. 13.

⁴⁸ Lapaiev, Yuri: Reforming Territorial Defence in Ukraine: Danger in Delay. Jamestown, 2021, Volume 18, Issue 30. <https://jamestown.org/reforming-territorial-defence-in-ukraine-danger-in-delay/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 24.)

⁴⁹ Ez Ukrajnában alapvetően hátszágvédelmi feladatokat jelentett, melyek közé egy korábbi jogszabály a következő tevékenységeket sorolta: rendvédelem és karhatalom, terrorista- és egyéb illegális fegyveres csoportok elleni küzdelem, rendezvények és a közrend biztosítása, az államhatár védelme, helyi védelmi feladatok a fegyveres erők egyéb szervezetivel való együttműködésben, kritikus infrastruktúrák fegyveres védelme, katonai és polgári szállítások fegyveres biztosítása. Lásd Lytvynenko – Fluri – Badrack i. m. 70.

⁵⁰ Lapaiev i. m.

⁵¹ A ROC és a CDH olvasatában az ellenséges információs műveletekkel és propagandával szembeni védelem a társadalom és az egyén kognitív ellenállóképességét erősíti, míg a hazafias nevelés a társadalmi morált és kohéziót, így azok mind a társadalmi reziliencia alapját képezik. Lásd Molnár 2024/a; Molnár 2024/b.

kapcsolódóan, a kiszélesedett felelősségre való tekintettel alakították át a területvédelmi rendszer belső struktúráját is, amely a 2022-es inváziót megelőzően egy három komponensből felépülő szervezetté alakult át. Ezek a komponensek az alábbiak:

- katonai;
- civil;
- civil-katonai.⁵²

A katonai komponenshez a területvédelmi parancsnokságokat, vezetőszerveket és az alárendelt egységeket és alegységeket sorolták, míg a civil komponensbe azokat az állami és önkormányzati szerveket és szervezeteket, amelyek a területvédelmi feladatokban közreműködnek vagy támogatják a területvédelmi erők tevékenységét.⁵³ Ezzel válósult meg a CDH-ban előírányzott azon elv, miszerint a honi gárdajellegű szervezetek egyik fő rendeltetése, hogy az állami szektor szervei és szervezetei között egyfajta összekötő funkciót töltsenek be.⁵⁴ A CDH-ban javasolt, a polgári szektor irányába történő összekötő szerep a területvédelmi rendszer harmadik, azaz civil-katonai komponensének feladata lett. Ezt a komponenst az ún. területi közösségi önkéntes alakulatok (továbbiakban: önkéntes alakulat) képezték. Az önkéntes alakulatok a törvények értelmében olyan „paramilitáris” szervezetek, amelyek polgári vagy katonai jellegét az adott önkéntes alakulat feladata határozza meg.⁵⁵ Ezzel összhangban feladatrendszerük meglehetősen összetett, amit a törvények tételesen fel sem sorolnak, csupán nagyobb „feladathalmazokat” határoznak meg. Eszerint az önkéntes alakulatok feladatai magukban foglalják:

- első reagálású szervezatként a reguláris erők beérkezéséig, az adott terület és lakossága védelme érdekében hozott rendszabályok végrehajtását;
- az államhatár védelmében és biztosításában való közreműködést;
- katasztrófavédelmi és polgári védelmi feladatokban való együttműködést;
- az állampolgárok ellenállásra történő felkészítésében való közreműködést;

⁵² Zakon Ukrajini. No. 1702-IX, 2021 pro osnovi nacionalnoho sprotivu. II. 4.2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n2> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)

⁵³ Uo. II.4.3.

⁵⁴ Lásd Molnár 2024/a; Molnár 2024/b.

⁵⁵ Zakon Ukrajini. No. 1702-IX, I.1.1, II.4.4;

- az állami és önkormányzati létesítmények védelmében való együttműködést;
- a reguláris erők alkalmazásához és átcsoportosításaihoz szükséges körülmények biztosításában való közreműködést;
- a közlekedési és kijárási korlátozások betartatásában való közreműködést a rendőrséggel együttműködve;
- az ellenséges szabotőr-, felderítő- és paramilitáris csoportok, valamint reguláris erők elleni küzdelemben való közreműködést;
- a nemzeti morál erősítésére és az ellenséges információs műveletek hatásainak a csökkentésére irányuló tevékenységekben való együttműködést;
- a helyi közösség biztonságát veszélyeztető fenyegetésekkel kapcsolatos információk gyűjtését és elemzését a helyi önkormányzattal és területvédelmi erőkkel együttműködésben, beleértve az ellenintézkedések kidolgozását;
- a helyi önkormányzattal együttműködve a polgári óvóhelyek kijelölését és rendeltetésszerű használatuk feltételeinek kialakítását;
- a helyi területvédelmi feladatok végrehajtását befolyásoló tényezőkkel kapcsolatos információk gyűjtését és összegzését;
- az önkéntes alakulatok tagjainak a felkészítését.⁵⁶

Amennyiben a konkrét feladat végrehajtása megköveteli, hogy az abban közreműködő önkéntes alakulat tagjai azt fegyverrel lássák el, akkor jogszabály szerint saját tulajdonú lőfegyvert – beleértve a vadászpuskát és maroklőfegyvert is – vagy az állam által biztosított fegyvereket használhatnak.⁵⁷

Az önkéntes alakulatok területvédelmi erökhöz való „beágyazottsága” számos területen megmutatkozik. Ezek közül a lényegesebbek:

- amennyiben adott önkéntes alakulat területvédelmi feladatot hajt végre, azt a helyi területvédelmi szervezet alárendeltségében teszi;
- az önkéntes alakulatok tagjai mozgósítás esetén a helyi területvédelmi csapatokban kapnak beosztást;

⁵⁶ Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dobrovolchi formuvannya terytorialnykh hromad. NO. 2021-449. 2.1.–2.17.

⁵⁷ Uo. 4.

- a helyi területvédelmi szervezet feladata a polgárok ösztönzése arra, hogy önkéntes alakulatot hozzanak létre;
- a helyi területvédelmi szervezet és a helyi önkormányzat képviselteti magát az önkéntes alakulat megalakításának bizottsági ülésén;
- a helyi területvédelmi szervezet kezdeményezi az önkéntes alakulat megválasztott vezetőjének nemzetbiztonsági vizsgálatát;
- sikeres nemzetbiztonsági vizsgálatot követően a helyi területvédelmi szervezet az országos hatáskörű területvédelmi szervezetnél kezdeményezi a vizsgált személy önkéntes alakulat vezetőjévé történő kinevezését;
- az önkéntes alakulat vezetőjének személycseréjéről az önkéntes alakulat azonnal tájékoztatja a helyi területvédelmi szervezetet;
- a helyi területvédelmi szervezet tájékoztatja az országos hatáskörű területvédelmi szervezetet az önkéntes alakulat megszüntetéséről;
- az önkéntes alakulatba történő felvétel követelményeit a helyi területvédelmi szervezet határozza meg;
- az önkéntes alakulatok tagjainak nyilvántartását a helyi területvédelmi szervezet hadkiegészítésért felelős szerve látja el;
- a polgárok önkéntes alakulat tagsági viszonyának megszüntetéséről a helyi területvédelmi szervezet dönt, illetve állapítja azt meg;
- az önkéntes alakulat által használt szimbólumokat, jelzéseket a helyi területvédelmi szervezet hagyja jóvá.⁵⁸

A területvédelmi rendszer átszervezésével lényegében egy olyan struktúrát sikerült létrehozni, amelyben központi szinten a Védelmi Minisztérium Polgári Tanácsa, míg helyi szinten a területvédelmi szervezetek koordinálják a fegyveres erők és az önkéntes szervezetek tevékenységét, ami utóbbi esetben magában foglalja az önkéntes alakulatokét is. Az ukrán megközelítés ezzel teljességgel lekövette a balti államok területvédelmi rendszereinek a példáját, amelyek egyik leglényegesebb eleme épp a nagyfokú helyi önállóság biztosítása a helyi védelmi feladatokban érintett állami és nem állami szervezetek részére.

⁵⁸ Uo.

Ezzel a papíron jól kialakított rendszerrel kapcsolatban ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az azt végső formájában kialakító jogszabály csak 2022. január 1-ével, tehát kevesebb mint két hónappal az orosz inváziót megelőzően lépett hatályba. Ezért, noha az orosz invázió első szakaszában a területvédelmi rendszer és a polgári társadalom is az elvárhatótól jobban teljesített, a helyi katonai (területvédelmi) és polgári szervezetek tevékenységének összehangolása a gyakorlatban, valamint az ehhez szükséges infrastrukturális követelmények, a jogszabály hatálybalépése és a támadás között eltelt rövid idő alatt még nem volt kiforrott. Ez a probléma különösen a helyi polgári védelmi feladatok ellátása kapcsán jelentkezett. Számos település nem rendelkezett kellő számú vagy megfelelő óvóhellyel, korai előrejelző- és riasztórendszerrel, továbbá a lakossági ellátáshoz szükséges kritikus készletekkel. Másfelől viszont, éppen az ukrán állami és nem állami szektor magas szintű rezilienciáját igazolta, hogy ezeket a kihívásokat sikeresen tudták kezelni. Az önkormányzatok segélyhelyeket alakítottak ki, több alulról szerveződő – vagyis az inváziót megelőzően még nem működő – polgári önkéntes szervezet és önkéntes alakulat jött létre, továbbá az üzleti szektor szereplői is aktívan részt vállaltak a polgári védelem és a fegyveres erők támogatásának feladataiban.⁵⁹

Ellenállás

A megszállt területen való ellenállás doktrinális elve Ukrajnában 2015-től mutatható ki. Ekkor fogadták el a már említett új katonai doktrínát, amelynek III. fejezetének 21. szakasza kimondta, hogy az *„Ukrán Védelmi Erők Ukrajna védelmére irányuló műveleteit szükséges kiegészíteni a területvédelemmel, [valamint] az ellenállómozgalom megszervezésével az átmenetileg megszállt területeken.”*⁶⁰ Az ellenállás alkalmazása ezzel párhuzamosan bekerült több, a *donbászi háború* kitörése után módosított jogszabályba is. A honvédelmi törvény a honvédelmi felkészülésre vonatkozó kritériumok között említi *„az ellenállómozgalom tervezésére és előkészítésére vonatkozó rendszabályok”* végrehajtását,⁶¹ míg az Ukrán Fegyveres Erőkről szóló törvény az *„ellenállómozgalom szervezése és támogatása”* feladatát a fegyveres erők feladatrendszerénél nevesíti.⁶² Az ellenállás elve tehát már jóval

⁵⁹ Dvulit, Zoliana – Slätmo, Elin: Civil preparedness in practice: Lessons and insights from Ukraine. Nordregio Working Paper, 2025:5, 8.

⁶⁰ Lytvynenko – Fluri – Badrack i. m. 155.

⁶¹ Uo. 62.

⁶² Uo. 212.

a 2022-es inváziót megelőzően megfogalmazódott, és ahogy azt a ROC és a CDH is javasolja, ez nyílt, az ellenség számára is elérhető dokumentumban, illetve jogforrásokban is megjelent. Magának az ellenállásnak a részletes jogszabályi háttere azonban csak később, a 2020-as évek elejétől kezdett kirajzolódni, a végül 2022. január 1-vel hatályba lépett, a *nemzeti ellenállásról szóló törvény* megszövegezésével. Ukrajna azonban már ezt megelőzően is több olyan lépést tett az ellenállási képességének kialakítása érdekében, melyeket az említett törvény lényegében utólagosan szentesített. A szervezés és a felkészülés tehát jócskán megelőzte a jogalkotás ütemét. Ebben szerepet játszott az is, hogy a *donbászi háborúban* már a kezdetektől igen nagy mértékben alkalmazni kellett az ellenállótevékenységek alapját képező nem hagyományos hadviselést, beleértve a szeparatista milíciák által ellenőrzött megszállt területeken is.

Az ellenség által megszállt területen folytatott nem hagyományos hadviselés alkalmazására vonatkozó első gyakorlati felhasználású dokumentum az afganisztáni ukrán veteránok által összeállított *Területvédelmi Harcosok Kézikönyve* volt.⁶³ Mint azt a cikksorozat korábbi részeiben láthattuk, az ellenállást alkalmazó országok az ellenállás gerilla komponenseként általában a területvédelmi erőket alkalmazzák, így az az ukrán lépés, hogy a nem hagyományos hadviselés éppen egy, a területvédelmi erők számára készített kiképzési célú dokumentumban jelent meg, teljességgel összhangban volt az általános gyakorlattal.⁶⁴ Ugyanakkor volt ennek egy specifikus, a *donbászi háborúban* szerzett tapasztalatokból építkező szervezeti és gyakorlati aspektusa is. A *donbászi háború* ugyanis, különösen annak első szakasza, jelleget tekintve inkább alacsony intenzitású konfliktus volt, amit döntően kisebb erőkkel végrehajtott, nem összefüggő műveleti területen folytatott harctevékenységek jellemeztek.⁶⁵ Ez a hadviselő felek számára lehetőséget biztosított arra, hogy viszonylag alacsony veszélyeztetettség mellett hajtsanak végre átszivárgást és folytassanak aktív harctevékenységet a szembenálló fél mélységében, amelynek során

⁶³ White Book 2015. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2016. p. 58.

⁶⁴ Vö. Molnár 2025/a; Molnár 2025/b.

⁶⁵ A nem összefüggő műveleti területen folytatott műveletek legfőbb jellemzője, hogy a katonaföldrajzi- és terepviszonyok vagy a rendelkezésre álló erők nem teszik lehetővé az egységek és alegységek közvetlen és kölcsönös támogatását. Az egységek és alegységek nem meghatározott sávhatárok keretei között ténykednek, a számukra harcra kijelölt körzetek között széles sávban hézagok keletkeznek. Vö. FM 3-0 Operations. Headquarters, Department of the Army, March 2025. pp. 71–74.

értelemszerűen a nem hagyományos hadviselésben alkalmazott (harc)eljárások dominálnak. Mindemellett, mindkét oldalon igen nagy arányban voltak jelen olyan irreguláris alakulatok, amelyek nem is voltak alkalmasak arra, hogy a nem hagyományos hadviselés során alkalmazott kisalegység-harcászatznál összetettebb és nagyobb erők harcát, illetve több képesség összehangolását megkövetelő összefegyvernemi harcot folytassanak. Ukrán oldalon, különösen a *donbászi háború* első szakaszában, az ilyen jellegű nem hagyományos hadviselés elsősorban az önkéntes zászlóaljakra volt jellemző. Mivel ezek az önkéntes csapatok voltak azok, amelyek bázisán, azok regularizálását követően, megalakult a már említett 44 területvédelmi zászlóalj, így azt mondhatni, hogy a *Területvédelmi Harcosok Kézikönyve* már eleve egy olyan állomány számára íródott, amely a nem hagyományos hadviselés terén tapasztalatokkal rendelkezett. A területvédelmi zászlóaljak már említett, 2016-ra megvalósult regularizálása és gépesített lövész-dandárokba történő integrálása azonban nem csak korábbi területvédelmi funkciójuk, de korábbi, nem hagyományos hadviselés-fókuszú alkalmazási elveik feladását is jelentette. Az ellenállás képességének alapkövetelményét jelentő nem hagyományos hadviselés terén ezzel jelentős „képességdeficit” jelentkezett. Ez pedig szembe ment azzal az ekkor már megfogalmazott szándékkal, ami az ellenállás képességének kialakítását tűzte ki célul. Részben ezzel is összefüggött a területvédelmi rendszer 2018-as újjászervezése, valamint ezzel párhuzamosan, a *nemzeti ellenállásról szóló törvény* tervezetének kidolgozása.

Az orosz inváziót megelőzően kiadott stratégiai dokumentumok tanúsága szerint az ukrán döntéshozók mindvégig prioritásként kezelték, hogy az ekkor már doktrinálisan is lefektetett ellenállás elvét valós képességgént is kialakítsák. Ezt jellemzően már akkor is a területvédelmi rendszer keretein belül vagy legalábbis azzal szoros együttműködésben tervezték megvalósítani. Erre utalt a 2021-ben kiadott fehér könyv stratégiai következtetéseit összefoglaló zárófejezetében felsorolt védelmi fejlesztési képességcélok egyik pontja, amely úgy fogalmazott, hogy az *„erős területvédelem, amely együttműködik az ellenállómozgalommal, hozzájárul a honvédelemhez, a társadalmi kohézióhoz, az állampolgárok hazafias neveléséhez, [valamint] biztosítja Ukrajna védelme számára a nemzeti jelleget, és javítja a lakosság honvédelmi felkészítésének szintjét.”*⁶⁶ A dokumentumból az is kiderül, hogy már 2019-ben is végrehajtottak olyan gyakorlatot, amelynek részét képezte

⁶⁶ White Book 2019–2020. The Armed Forces of Ukraine and the State Special Transport Service. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2021, 158.

az ellenállómozgalom megszervezése.⁶⁷ Az ellenállás vonatkozásában a fordulópontot azonban maga a *nemzeti ellenállásról szóló törvény* jelentette.

A törvényben fogalmazódott meg az ellenállás képességének az elrettentéshez kapcsolódó, a ROC-ban és a CDH-ban is megjelenő megközelítése. Az alapfogalmakra vonatkozó fejezetben az ellenállást ugyanis a következőképp határozta meg: *„olyan intézkedések, ami alapján Ukrajna védelmét megszervezik, és megvalósítják az ukrán állampolgárok lehető legnagyobb mértékű bevonását azon tevékenységekbe, melyek a katonai biztonság, a szuverenitás és a területi integritás biztosítására, [továbbá] az agresszió elrettentésére és elhárítására irányulnak, az ellenség számára elfogadhatatlan veszteségeket okozva, ezáltal arra kényszerítve, hogy az Ukrajna elleni agressziót beszüntesse.”*⁶⁸ A törvényből az is kiolvasható, hogy Ukrajna az ellenállás képességét az átfogó védelem integráns részének tekinti, mivel annak egyik pontja kijelenti, hogy az ellenállás *„az állam védelmi képességének növelésére irányul, Ukrajna védelmének átfogó jelleget biztosítva (...)”*⁶⁹ Magát az ellenállómozgalmat pedig úgy határozta meg, hogy az magában foglal minden olyan *„információs tevékenységet, különleges intézkedést, szervező, tervező, felkészülési és támogató tevékenységet, amelyet azzal a céllal hajtanak végre, hogy az állam szuverenitását és területi integritását egy Ukrajna elleni fegyveres agresszióval szembeni védelem esetén helyreállítsák.”*⁷⁰ Az ellenállás alkotóelemeit a törvény az alábbi három komponensre osztja:

- területvédelem;
- ellenállómozgalom;
- ukrán állampolgárok ellenállásra történő felkészítése.⁷¹

Az ellenálláshoz sorolt főbb feladatok pedig a következők:

- ellenállósejtek megalakítása és a szükséges képességek biztosítása számukra;
- az agresszor és erői tevékenységeinek akadályozása;
- felderítő-, információs- és lélektani műveletekben való közreműködés;

⁶⁷ Uo. 186.

⁶⁸ Закон України. No. 1702-IX, I.1.1.

⁶⁹ Uo. II.3.2.

⁷⁰ Uo. I.1.1.

⁷¹ Uo. II.3.1.

A jogszabályból ezenkívül számos olyan egyéb információ is kiolvasható, amelyekből megismerhető Ukrajna ellenállásra vonatkozó sajátos nemzeti megközelítése, ami nem kis mértékben eltér a cikksorozat korábbi részeiben ismertetett más nemzetek példájától.

Az ellenállás nemzeti sajátosságai

Az ukrán ellenállási koncepció legfőbb sajátossága abban mutatható ki, hogy Ukrajna ezt a képességet már egyértelműen a ROC-ban és a CDH-ban meghatározott elvek szerint törekedett kialakítani. E tekintetben a legszembevetőbb ukrán nemzeti jellegzetesség a két dokumentumban meghatározott két fő ellenállókomponens, a földalatti és a gerilla- vagy adaptált erő, illetve azok eltérő műveleti környezetben való működéséből fakadó, eltérő jellegű alkalmazási elvei vonatkozásában jelenik meg. A cikksorozat korábbi részeiben ismertetett nemzetek esetében az ellenállás elsősorban a fegyveres konfliktus dinamikus hadműveleti szakaszára vonatkoztatott képességként jelent meg, amelyet a mélységi védelem hadműveleti koncepció keretein belül alkalmaznak. Eszerint az ellenállás a harcoló csapatok manővereit – és az ellenség erőfölényére való tekintettel – a saját mélységbe történő hátramozgását kiegészítő, gerillajellegű tevékenységek, melyek végrehajtására jellemzően területvédelmi alegységeket alkalmaznak visszamaradó erőként azzal a céllal, hogy azok az ellenség utánpótlási vonalait, kikülönített erőit és puhacélpontjait pusztítsák, ezáltal akadályozva az előrenyomuló ellenség logisztikai és vezetési rendszerének működését.⁷³ A hadműveletek ezen szakaszában az ellenség valójában még csak korlátozott ellenőrzést gyakorol a megszállt területeken, miután a főerő kifejtése a védelem főerői pusztítására, lehetőség szerinti megsemmisítésére irányul. Ebben a dinamikus műveleti környezetben az ellenség által korlátozottan ellenőrzött területek valójában még a műveleti területének mögöttes területét képezik. Ebből következően azokat elsősorban katonai szempontok alapján biztosítja, erre azonban a védők manőverező, a kitérést és az időben korlátozott védelmi harcokat kombináló hadviselése miatt csak korlátozott erőforrásokat hagyhat hátra, miután maga is állandó mozgásra kényszerül. Az ellenállás ebben az esetben így elsődlegesen a mögöttes terület

⁷² Uo. II.3.4.

⁷³ Vö. Molnár 2024/a; 2024/b; 2025/a; 2025/b.

biztosításra alkalmazott erői ellen irányul, ami éppen azt akadályozza meg, hogy az ellenség által birtokolt terület *de jure* is megszállt területté váljon.⁷⁴ Ez a megközelítés az ellenállás során ezért elsősorban a gerilla- vagy adaptált erők alkalmazásával számol, hogy a manővercsapatok harcát az ellenség zavarásával és akadályozásával támogassák.

Ezzel szemben a ROC és a CDH ellenállás-konceptiója egy olyan műveleti környezetre fókuszál, amelyben az agresszor már tényleges ellenőrzést gyakorol a megszállt terület felett. Az ilyen szoros kontroll alá vont területek vonatkozásában a megszállt terület biztosítása már nem elsősorban a katonai, hanem a paramilitáris és a rendvédelmi erőkre hárul, miután a pacifikáció bizonyos szintje feltételezhető. Az ilyen jellegű területeken az ellenállást nem a gerilla- vagy adaptált erők harc- és szabotázstevékenységei, hanem a földalatti komponens sejt-szervezeteket összefogó fedett műveletei és szabotázscselekményei jellemzik. A műveletek fedett jellegéből következően, az ellenállótevékenységek megtervezése, végrehajtása, a sejtekből felépülő ellenálló-hálózat kiépítése, illetve tagjainak felkészítése pedig nem a területvédelmi erőkre, hanem szakszolgálati és a különleges műveleti eljárásokra támaszkodik.⁷⁵ A *nemzeti ellenállásról szóló törvény* alapján egyértelműen kijelenthető, hogy Ukrajna az ellenállásnak ezen utóbbi megközelítését követi. Ezt fejezi ki a törvény azon pontja, amely kimondja, hogy „a vezető szerep az ellenállómozgalom szervezésében, felkészítésében, támogatásában és a végrehajtásában az Ukrán Fegyveres Erők Különleges Műveleti Erőire hárul”, hozzátéve, hogy minden olyan katonai, rendvédelmi vagy egyéb szervezet, amely ezen tevékenységekben részt vesz, a részvétel idején a Különleges Műveleti Erők alárendeltségébe kerül.⁷⁶

Szintén jelentős különbség a cikksorozat korábban ismertetett nemzeti megközelítéseivel összevetve, hogy mivel azok az ellenállást a gerilla- vagy adaptált erőként alkalmazó területvédelmi erők műveleti feladatrendszerével társították, a nemzeti terminológiájukban az ellenállás a területvédelmi feladatrendszer részét képezi.⁷⁷ Ezzel szemben az ukrán *nemzeti ellenállásról szóló törvény* értelmében a területvédelmi feladatok térben csak a hátszázagra és a műveleti területre terjednek

⁷⁴ A nemzetközi jog pontos meghatározása szerint: „Megszállottnak kell tekinteni azt a területet, amely tényleg az ellenség hadseregének hatalmába kerül. A megszállás csupán azokra a területekre terjed ki, ahol ez a hatalom fennáll és gyakorolható.” 1913. évi XLIII. tv. III. rész, 42. cikk.

⁷⁵ Lásd Molnár 2024/a.

⁷⁶ Zakon Ukraini. No. 1702-IX, II.5.2. és II.5.3.

⁷⁷ Vö. Molnár 2025/a; Molnár 2025/b.

ki, és a megszállt területen folytatott ellenállótevékenységek nem képezik annak részét.⁷⁸ Fontos azonban itt megjegyezni, hogy az ukrán ellenállás-megközelítés eltérő jellege miatt eltérő terminológiát is alkalmaz, mint pl. a balti és az északi nemzetek. Alaposabban szemügyre véve a törvényt ugyanis megállapítható, hogy az ellenállásnak az a fajta megközelítése, amit az említett nemzetek a gerilla- vagy adaptált erők alkalmazásával a területvédelem feladatrendszerének tekintenek a dinamikus hadműveletek során, az itt is megjelenik, csak azt az ukrán terminológia nem tekinti ellenállásnak, mivel azokat a hadműveleti területen és nem megszállt területen végrehajtott műveleteknek minősíti. Ez esetben a területvédelmi erők gerillajellegű tevékenységeket a jogszabályban felsorolt harci műveleteik keretében hajthatnak végre.⁷⁹ Erre konkrét gyakorlati példaként említhető az orosz invázió első hadműveleti fázisa, amikor is az ukrán haderő – kényszerűen – lényegében a mélységi hadműveleti elgondolás szerint alkalmazta erőit. Ennek leglátványosabb példája a Kijiv hadműveleti irányban folytatott védelmi harcok voltak, melynek során az ezt védő ukrán fő csoportosítás harcát jelentős mértékben támogatták a hosszan elnyúló és feltorlódott orosz logisztikai oszlopok pusztítására alkalmazott kikülönített kisalegységek műveletei.⁸⁰ A hadműveletek ezen dinamikus szakaszában, kifejezetten a területvédelmi erők vonatkozásában, elsősorban a Szumi térségében folyó harcokat érdemes megemlíteni ebben a kontextusban.

Szumi az orosz határhoz közel, mintegy 40 km-re fekvő város. A 2022. február 24-én megindult orosz invázió idején a település nem volt előkészítve védelemre; a városban kevés erő állomásozott, így a védelem jelentős részben a helyi területvédelmi erőkre és az alárendeltségükben megalakított önkéntes alakulatokra hárult. A várost 6 hétig sikertelenül ostromló orosz erők végül lemondtak a város bevételéről, és a csapataik a város elkerülésével folytatták az előrenyomulást, ezzel viszont harcképes, jóllehet zömében irreguláris jellegű, alacsony harcértékű ukrán erőket hagyva a hátukban. Ezek az erők pedig, amint az orosz csapatok folytatták az előrenyomulást, azonnal megkezdték az orosz logisztikai oszlopok lesállításokkal való pusztítását. Hozzá kell tenni, hogy nemcsak az orosz erők hátában folytatott harcuk volt gerillajellegű, de az ostrom ideje alatti védelmi harcok is; a rendelkezésre álló korlátozott harceszközök és képességek miatt ugyanis a védőknek gyakorta olyan improvizált

⁷⁸ Zakon Ukrajini. No. 1702-IX, II.3.3.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ Koberidze, Giorgi: Defense in Depth: The Key to Ukraine's Military Defense Strategy during the battle of Kyiv. In: Journal of Politics and Democratization, Vol. 5, Issue 4 Jan. 2023. pp. 9–17. <https://jpd.gipa.ge/index.php/jpd/article/view/6887> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

eszközökre kellett támaszkodniuk, mint pl. a városi gerillaharc „nélkülözhetetlen” elemének tekinthető Molotov-koktél.⁸¹

2. számú ábra. Orosz támadási irányok 2022 februárjában⁸²

A területvédelmi erők és az alárendeltségükben megalakult önkéntes alakulatok harcát a háború ezen kezdeti, dinamikus hadműveleti szakaszában, általában is a „szumi példa” jellemezte. Elsősorban a helység harcokban és az ellenség logisztikai csapatainak pusztításában voltak jól alkalmazhatók. Ebben hatékonyságukat egyfelől terepismeretük növelte, másfelől korlátozott képességeik és kiképzettségi szintjük nem is tette alkalmassá őket a magas intenzitású összefegyvernemi harcra.⁸³ Utóbbi következtetést erősíti az a tény, hogy a 2022. május végéig bevonult mintegy 110 000 területvédelmi tartalékosnak

⁸¹ Koshiw, Isobel: How Sumy's residents kept Russian forces out of their city. The Guardian, 2 Januar 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/02/how-sumy-residents-kept-russian-forces-out-of-their-city> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

⁸² Kép forrása: Zabrodskyi, Mykhaylo et al.: Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. Royal United Services Institute (RUSI), Special Report, 30 November 2022. p. 9. <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

⁸³ Vö. Bielieskov, Mykolai: Ukraine's Territorial Defence Forces: The War So Far and Future Prospects. Royal United Services Institute (RUSI), 11 May 2023. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/ukraines-territorial-defence-forces-war-so-far-and-future-prospects> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.); Zabrodskyi et al. i. m. 15.

közel fele, kb. 50 000 fő a támadás második napjáig (2022. február 26.) bevonult újonc volt, aki mellett a jelzett május hónap végéig további, kb. 70 000 polgár 700, a területvédelmi erők által megalakított, illetve azoknak alárendelt önkéntes alakulatnál jelentkezett szolgálatra.⁸⁴ Az állomány jelentős része ezért nem, vagy csak minimális katonai előképzettséggel rendelkezett, így kézenfekvő is volt, hogy azokat leginkább gerillalajlegű hadviselésre alkalmazták.

3. számú ábra. Önkéntes alakulatok tagjainak kiképzése 2022 februárjában⁸⁵

Visszautalva a gondolatmenet elejére; a gerilla- vagy adaptált erők alkalmazásán alapuló ellenállás tehát az ukrán megközelítésben is jelen van, illetve ennek gyakorlati alkalmazása a háborúban egyértelműen igazolható, azonban ez az ukrán terminológia szerint nem minősül ellenállásnak, miután oda az alább tárgyalandó, a földalatti komponens által vezetett és végrehajtott fedett tevékenységeket sorolják. Az ellenállás ezen, a ROC-ban és CDH-ban megfogalmazott megközelítésének az adaptációja minden bizonnyal a kialakult politikai helyzettel magyarázható. E tekintetben azt szükséges kihangsúlyozni, hogy a *nemzeti ellenállásról szóló törvényt* még az orosz inváziót megelőzően alkották meg, amelyben a megszállt terület fogalma alatt – hivatalosan

⁸⁴ Bielieskov i.m.

⁸⁵ Kép forrása: Liebermann, Oren: How Ukraine is using resistance warfare developed by the US to fight back against Russia. CNN, August 27, 2022. <https://edition.cnn.com/2022/08/27/politics/russia-ukraine-resistance-warfare> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)

az átmenetileg megszállt terület terminus technicust alkalmazza a jogszabály – az Oroszország által ténylegesen megszállt Krímet és donbászi területeket értették. Mivel 2014 óta Oroszország a nevezett ukrán területeken közvetlen (Krím) vagy proxy-erők által (Donbász) közvetett hatalmat gyakorolt, az ellenállótevékenységek megtervezése és előkészítése során Ukrajna csak és kizárólag fedett műveletekkel számolhatott. A földalatti komponensre támaszkodó ellenállás-megközelítés eredetileg pedig nem egy jövőbeni orosz invázió esetére, hanem még a *donbászi háború* kontextusában alakult ki. Erre utal a 2017-es Fehér Könyv azon fejezete, amely az ATO-területen végrehajtott műveletek kapcsán felsorolta azokat a hiányosságokat, amelyek akadályozzák az ukrán haderő sikerét abban, hogy Ukrajna szuverenitását a Donbászban helyreállítsák. Ezek között szerepel a „*nem hagyományos megközelítés*” hiánya, azaz a hagyományos harci műveletek nem kellő szintű irreguláris hadviselés általi támogatása.⁸⁶ A földalatti komponensre, valamint a döntően fedett, illetve különleges műveleti eljárásokra támaszkodó ellenállás azonban így is csak a 2022-es inváziót követően érvényesült, azt megelőzően ugyanis nem ismert számottevő ellenállótevékenység sem a Krímből, sem a Donbászból. Az első ilyen fedett műveletek csak a 2022-es inváziót követően indultak meg.⁸⁷ A háború első évében a legnagyobb ilyen, jelentős visszhangot kapott cselekmény a Krími hídon robbantással végrehajtott szabotázscselekmény volt, amelynek megtervezését és végrehajtását utóbb az Ukrán Biztonsági Szolgálat vállalta magára.⁸⁸ Az ilyen típusú műveletek intenzitása a háború előrehaladtával csak tovább fokozódott, és ahogy újabb ukrán területek kerültek orosz megszállás alá, azok térben is kiszélesedtek. Jean-François Ratelle, az Ottawai Egyetem docense egy 2022. november 3-án publikált cikkében a 2022. február 24. és 2022. november 2. közötti időszak vonatkozásában összesen 55 ellenálló tevékenységet azonosított, melyek közül 31 személy ellen elkövetett merénylet, 9 infrastruktúra és 7 egyéb létesítmény elleni szabotázscselekmény, továbbá 8 rendőri vagy katonai erők elleni támadás, illetve szabotázscselekmény volt. A személyek ellen elkövetett merényletek elsősorban orosz kollaboránsok, valamint a megszálló hatalom hatósági

⁸⁶ White Book 2014–2016. i. m. p. 56.

⁸⁷ Lapaiev, Yuri: Ukrainian Guerillas: Fighting Russians in Temporarily Occupied Territories. Eurasia Daily Monitor, Volume 19, Issue 63, 2022. <https://jamestown.org/ukrainian-guerillas-fighting-russians-in-temporarily-occupied-territories/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

⁸⁸ Fornusek, Martin: Russia's Crimean Bridge rocked by explosions, Ukraine's SBU claims responsibility. The Kyiv Independent, June 3 2025. <https://kyivindependent.com/breaking-ukraines-sbu-strikes-crimean-bridge-in-underwater-attack/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

személyei ellen irányultak, míg a szabotázs-cselekmények zömét robbantással vagy szándékos tűzokozással hajtották végre.⁸⁹

A 2022-es invázió óta mintegy 15 olyan földalatti szervezet ismert, amelyek a megszállt területen erőszakos ellenállótevékenységeket hajtanak végre. A talán legismertebb földalatti szervezet a döntően krími tatárokból megalakult, 2022. szeptember óta aktív ATES (tatár szó, magyar jelentése tűz). Becslések szerint a szervezet 2022-ben 44, 2023-ban 605, 2024-ben 579, 2025-ben (júliusig) pedig 210 erőszakos ellenállótevékenységet hajtott végre.⁹⁰ A szervezet mindemellett már 2023 márciusában olyan információt tett közzé, miszerint kb. 2000 tagja sikeresen beszivárgott az orosz haderőbe és a Nemzeti Gárdába.⁹¹ A szervezet vezetője, a Krímből az orosz hatóságok által 2014-ben kiutasított Musztafa Dzsemilev ugyanebben az évben egy olyan nyilatkozatot is tett, miszerint az ATES olyan kiterjedt ellenállóhálózattal rendelkezik, hogy ha az ukrán erők a Krím irányába támadóműveletet tudnának végrehajtani a félsziget visszafoglalása érdekében, akkor azt tekintélyes partizánerekkel tudnák támogatni.⁹² Mivel az ilyen jellegű szervezetek egyik alapvető célja a megtévesztés és a félelemkeltés, így az ATES nyilatkozata értelemszerűen nem feltétlenül tükrözi a valóságot, és csupán a megszállóerők tekintélyének az aláásását, valamint a zavarkeltést szolgálja. Azt mindenesetre itt szükséges megjegyezni, hogy a Dzsemilev által tett kijelentés teljességgel egybevág a ROC azon irányelvével, miszerint az ellenállómozgalomnak a fedett műveletekről a saját és baráti erőknek a megszállt terület felszabadítására indított támadóművelete során javasolt csak áttérnie a katonai jellegű, fegyveres ellenállásra, miután ekkor képesek a

⁸⁹ Ratelle, Jean-François: Ukraine's Insurgency, Purposefully Limited in Aims and Size, Pokes Holes in Russian Occupation. Russia Matters, 3 November 2022. <https://www.russiamatters.org/analysis/ukraines-insurgency-purposefully-limited-aims-and-size-pokes-holes-russian-occupation> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

⁹⁰ Matsiyevsky, Yuriy – Susann, Worschech: Ő – This is Ukraine! On Resistance in the Occupied Territories. Ukrainian Analytical Digest, No. 017, February 2026. p. 18. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/108916/ssoar-ukrainad-2026-17-matsiyevsky_et_al_-_This_is_Ukraine.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-ukrainad-2026-17-matsiyevsky_et_al_-_This_is_Ukraine.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

⁹¹ Matsiyevsky, Yuriy: The ukrainian Resistance Movement in the Occupied Territories. PONARS Eurasia Policy Memo No. 837. March 2023. p. 5. https://bunny-wp-pullzone-a7uhvox9dj.b-cdn.net/wp-content/uploads/2023/03/Pepm837_Matsiyevsky_March2023.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

⁹² Ashour, Omar: How Ukraine's shadow army fights back against the Russian occupation. Atlantic Council, February 11, 2025. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraines-shadow-army-fights-back-against-the-russian-occupation/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

leginkább zavarni az ellenség tevékenységét és ezzel támogatni a hagyományos erők műveleteit.⁹³

Végezetül, az ukrán ellenállás nemzeti jellegzetességei között szükséges szólni a megszállt területen folytatott polgári ellenállótevékenységekről is. A polgári ellenállás a ROC-ban és a CDH-ban is nagy hangsúllyal jelenik meg, ami természetes velejárója annak a már említett megközelítésnek, hogy a két dokumentum nem a fegyveres konfliktus dinamikus szakaszára fókuszál, hanem egy olyan scenárióra, amely során a támadó már tényleges megszállóként gyakorol hatalmat a megtámadott ország területén vagy annak egy részén.⁹⁴ Ebben az esetben a politikai-katonai entitásként azonosított földalatti komponens ellenállótevékenységeit a polgári ellenállás bizonyos elemei egészíthetik ki.⁹⁵ Az erre vonatkozó ukrán irányelvek az ukrán polgári felkészítési kiadvány vonatkozó tartalmából ismerhetők meg. A dokumentum megalkotója az ukrán Stratégiai Kommunikációs és Információbiztonsági Központ és a Nemzeti Ellenállás Központja. Témánk szempontjából ez azért lényeges információ, mert utóbbi az ukrán Különleges Műveleti Erők szervezeteként jött létre. Két alapvető feladata pedig a lakosság ellenállásra való felkészítése, továbbá a megszállt területen működő ellenállószervezetekkel való összeköttetés biztosítása.⁹⁶ Ebből részben az is kikövetkeztethető, hogy a különleges műveleti erők – a ROC és a CDH ajánlásával megegyezően – nemcsak a földalatti komponens vezetésével működnek együtt, illetve támogatják azok tevékenységét, de ugyanezeket a feladatokat ellátják a polgári ellenállócsoportok irányába is.

Maga a polgári felkészítési kiadvány a társadalmi és egyéni reziliencia kialakítására és megerősítésére három területen tesz ajánlást, egy-egy fejezetre bontva azokat. Az első fejezet olyan általános veszélyhelyzeti tevékenységeket tárgyal, mint a lakosság biztonságos mozgása elaknásított területen, az ellenséges csapások esetén alkalmazandó biztonsági rendszabályok, vérzések kezelése és egyéb, a túléléshez szükséges ismeretek.⁹⁷ A második fejezet a kiber- és

⁹³ Lásd Molnár 2024/a. pp. 217–220.

⁹⁴ Uo. pp. 209–216.

⁹⁵ Vö. Molnár 2024/a; Molnár 2024/b.

⁹⁶ Beketova, Elina: Behind the Lines: Ukraine Warns Russia's Neighbors to Prepare for Resistance. CEPA, April 11 2024. <https://cepa.org/article/behind-the-lines-ukraine-warns-russias-neighbors-to-prepare-for-resistance/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

⁹⁷ Life during war: advice on safety, first aid and resistance. Centre for Strategic Communications, National Resistance Centre. 2024.

információbiztonságról szól, míg a harmadik a megszállt területen élő lakosság számára a biztonságos mindennapi életvitel fenntartásához és a polgári ellenállás lehetőségeihez nyújt iránymutatást. A nem erőszakos ellenállást a kiadvány a következőképp határozza meg: *„olyan tevékenység, amelybe nem tartozik bele az orosz megszállókkal szembeni közvetlen konfrontáció”,* hozzátéve, hogy *„az Ukrán Fegyveres Erők számára minden olyan támogatás, amely kárt okoz az ellenségnek az átmenetileg megszállt területen, rendkívül fontos.”*⁹⁸ A kiadvány nem taglalja részletesen, hogy milyen cselekmények sorolhatók ide, csak elvi támpontokat nyújt a nem erőszakos ellenállással kapcsolatban. Elsődleges szempontnak a polgár biztonságát tekinti. Ezzel kapcsolatban a főbb ajánlásai az alábbiak:

- nem felfedni a tervezett ellenállótevékenység végrehajtására irányuló szándékot;
- „alibi” előzetes megtervezése;
- egyszerű, „felesleges részletekre” nem kiterjedő tervezés;
- a helyszín és időpont olyan megválasztása a végrehajtásra, ami akadályozza a megszállóhatóság utólagos vizsgálati eljárása során az elkövetői kör leszűkítését;
- olyan egyszerű eszközök és anyagok felhasználása, amelyek birtoklása a megszállóhatóságok számára könnyen magyarázható (bicska, kalapács, só, cukor, oldószerek, szövetek stb.);
- a végrehajtott ellenállótevékenységet követően kerülni szükséges a végrehajtás helyszínét;
- a végrehajtott cselekményt utólagosan is bizalmasan szükséges kezelni;
- a cselekményhez köthető saját tulajdonú kép- és hanganyagok, digitális adatok tárolásának kerülése.

A tevékenységek célját és jellegét tekintve a kiadvány csak annyit közöl, hogy azok lehetőleg olyan vagyontárgyak és eszközök ellen irányuljanak, amelyek a megszállókkal szembeni károkozásra alkalmasak. Itt példaként a hajtóanyagokat, az élelmiszert és az egészségügyi készleteket említi. Emellett, ugyancsak röviden, de szót ejt a munkahelyi szabotázs formáiról is, amely megvalósulhat munkamegtagadással, szándékos mulasztással és szándékos figyelmetlenséggel.⁹⁹

⁹⁸ Uo. 22.

⁹⁹ Uo. 22–23.

A fejezet végén szerepel továbbá még egy rövid iránymutatás arra vonatkozólag is, hogy a polgárok milyen módon tudják támogatni az ellenállómozgalmat, amennyiben az abban való aktív szerepvállalásukra nincs lehetőség. Eszerint:

- a sikerbe vetett hit megőrzése, illetve erősítése másokban;
- a megszállók által elkövetett bűncselekmények biztonságos dokumentálása;
- közreműködés az ellenállók részére kiadott okmányok elkészítésében;
- az ellenállók támogatása a ruháztatás, az élelmezés, az egészségügyi készletek és az információgyűjtés terén;
- beteg vagy sérült ellenállók bújtatásának és ellátásának segítése;
- az ellenállók anyagi és technikai eszközeinek tárolásában való közreműködés, beleértve a fegyverzeti szakanyagokat;
- felderítési információk gyűjtése az ellenállók részére a megszállókról;
- egészségügyi, információs stb. szakemberek rendelkezésre bocsátása az ellenállók részére;
- információk gyűjtése az ellenállás számára a kollaboráns és beszervezett személyekről;
- szórólapok, plakátok stb. készítése és terjesztése.¹⁰⁰

A felsorolt tevékenységek kapcsán megállapítható, hogy itt a ROC-ban és a CDH-ban kisegítőknak nevezett ellenállókomponens-feladatok jelennek meg.¹⁰¹ Mivel a kisegítőkomponens a fedetten működő földalattikomponens-sejtek támogatását látja el, így ilyen irányú tevékenységeik (még) nem, illetve csak a megszállóhatóságok általi felfedett sejtek esetében kutatható részletesen, amelyre jelen cikk keretei között nincs lehetőség. Ugyanakkor a nyílt komponens szerepét betöltő nem erőszakos polgári ellenállás intenzitása és cselekményei a híradások alapján könnyen beazonosíthatók. E tekintetben pedig az ukrán polgárok nagy aktivitást mutattak, illetve mutatnak még ma is, ami a szilárd ukrán társadalmi reziliencia egyértelmű jeleként értékelhető. Egy 2022 júniusában megjelent elemzés a 2022. február 24-i orosz invázió és a 2022 június 30. között eltelt négy hónap polgári

¹⁰⁰ Uo. 23.

¹⁰¹ Uo.

ellenállótevékenységeit összesítve, nem kevesebb, mint 235(!) nem erőszakos polgári ellenállótevékenységet azonosított. Ezek között a legkülönbélebb tevékenységek találhatók meg; tömegdemonstrációk, a megszállókkal való együttműködés megtagadása, az ellenséges csapatok mozgásának akadályozása (közte harckocsiárkok létesítése, utak járhatatlanná tétele barikádokkal, élőlánccal történő zárása stb.), jelképek használata, az Oroszországgal kereskedelmi kapcsolatban álló cégek termékeinek bojkottja és még számos egyéb tevékenység.¹⁰² Mivel 2023-tól az orosz megszállóerők és -hatóságok a lakosság ki- és áttelepítésével, továbbá a biztonsági szolgálatok, a katonai és rendőri erők megerősítésével egyre inkább lekorlátozták a nyilvános jellegű ellenállótevékenységek (tömegdemonstrációk, tüntetések stb.) lehetőségeit, ezért a polgári ellenállás is fokozatosan a nehezebben felderíthető, egyéni vagy kisebb csoportok fedett polgári tevékenységeire (pl. graffiti, jelképek, szórólapok stb.) szűkült le.¹⁰³

Összegzés

Ukrajna a 2014-es krími és a donbászi válság óta nagyon jelentős erőfeszítéseket tett a védelmi képességeinek megerősítésére. Az állandó orosz katonai fenyegetés állapotában, katonai szövetségi tagság, és így kollektív biztonsági garanciák hiányában, ezek az erőfeszítések törvényszerűen az önvédelmi képességek fejlesztését tűzték ki célul. Ennek részeként, a nemzeti erőforrások minél nagyobb arányú kiaknázása érdekében, a honvédelem rendszerét az osztársadalmi megközelítést prioritásként kezelő átfogó védelem elvén szervezték újjá, melynek eredményeként – miként azt a háború eddigi eseményei is bebizonyították – az ukrán nemzet egy rendkívül reziliens társadalommá formálódott. Az átfogó védelem részeként, a honvédelmi rendszerbe integráltan került kialakításra az ellenállás képessége is, azaz a hagyományos védelem kiegészítése és támogatása a nem hagyományos hadviselés elemeivel és eszközeivel. A rendelkezésre álló információk alapján megállapítható, hogy erre minden bizonnyal a ROC

¹⁰² Lásd Daza Sierra, Felip: Ukrainian Nonviolent Civil Resistance in the Face of War. Analysis of trends, impacts and challenges of nonviolent action in Ukraine between February and June 2022. ICIP and Novact, Barcelona, 2022. pp. 38–54.

¹⁰³ McGlynn, Jade: Thresholds of Survival: Resistance in Occupied Ukraine. Center for Strategi & International Studies, January 14, 2026. <https://www.csis.org/analysis/thresholds-survival-resistance-occupied-ukraine#:~:text=The%202024%20CSIS%20report%20Crossing%20Thresholds%20traced,and%20trust%2C%20and%20prioritizing%20survivability%20over%20visibility>. (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

– és/vagy a CDH – felhasználásával került sor, miután az ukrán ellenállással kapcsolatos szervezeti, szervezési, valamint az alkalmazott tevékenységekre vonatkozó ismeretek azzal egyértelmű párhuzamot mutatnak. Ugyanakkor értelemszerűen megjelennek bizonyos nemzeti sajátosságok is, amelyek egyaránt befolyásolták, illetve befolyásolják az átfogó védelem és ellenállás ukrán variánsát. E tekintetben az egyik legfontosabb tényezőként említendő meg az átfogó védelem egyik legfontosabb követelményeként azonosított társadalmi kohézió. Az említett szilárd ukrán társadalmi reziliencia ugyan ennek meglétét erősíti, azonban ennek van egy olyan tényezője, amely egyfelől árnyalja azt, másfelől pedig kihat az ellenállás alkalmazásának lehetőségeire is. Amint az a cikksorozat első részében említésre került, a ROC a társadalmi kohézió – és így az átfogó védelem – kialakítása kapcsán kiemelten kezeli a belpolitikai megosztottság felszámolását. E tekintetben az egyik fő kohéziós tényezőnek a nemzeti identitást, a hazafiságot tekinti, ugyanakkor külön említést tesz arról, hogy ennek megvalósítása mellett fontos a vallási és nemzeti, illetve egyéb kisebbségek irányába folytatott megfelelő kommunikáció is. Ukrajnában előbbi minden kétséget kizáróan megvalósult, ugyanakkor a bonyolult orosz–ukrán történelmi múltra és kapcsolatokra való tekintettel, a nemzeti tudat egyben oroszellenességgel is párosult. Az orosz kisebbségek vélt és valós sérelmei viszont épp az orosz információs, különleges és szakszolgálati műveletek számára teremtettek táptalajt.¹⁰⁴ Minden bizonynyal ezért is került be a ROC-ba a fentebb említett kitétel, ugyanis annak kidolgozása során a 2014-es események tanulságait is figyelembe vették. Az orosz nemzetiséggel kapcsolatos problémák a 2022-es invázió idejére természetesen már kisebb jelentőséggel bírtak, hiszen a többségében oroszok által lakott területeken az ukrán állam gyakorlatilag már 2014-ben elvesztette szuverén jogai gyakorlásának lehetőségét. Azonban a 2022-t követően megszállt területek is érintettek még orosz többségű vagy legalábbis nem elhanyagolható orosz identitású lakossággal rendelkező településeket. Ez a lakosság pedig, jóllehet nem egységesen állt ki Oroszország mellett, de legalábbis megkönnyítette a megszállók azon törekvését, hogy helyi kollaboránsokat vonjanak be a terület ellenőrzésébe, illetve a helyi kapcsolatrendszerükre támaszkodva azonosítsák azon ukrán állampolgárokat, akik potenciális ellenállóként vagy az ellenállás támogatóiként tarthatók számon. Ez kiegészülve az orosz ki-és áttelepítési, szakszolgálati, illetve a megszállók által fogatosított egyéb, a nemzetközi jogot is sértő, civilek elleni erőszakos cselekményekkel, érthető módon jelentősen visszavetette az ilyen jellegű területeken az ellenállótevékenységek

¹⁰⁴ Erre vonatkozólag lásd „Little Green Men” i. m. pp. 39–49.

kifejtését. Ehhez társul még az időfaktor is. Az ukrán Nemzeti Ellenállás Központ egy anonimitásban nyilatkozó munkatársa már 2024-ben kifejtette, hogy minél tovább áll fenn adott területen a megszállás, annál nehezebb az ellenállás kifejtése, illetve a fedett műveletek végrehajtása.¹⁰⁵ Végezetül, ehhez kapcsolódóan kell hozzátenni még, hogy bár egyértelműen vannak arra utaló jelek, hogy egyes földalatti szervezetek kialakítása már az inváziót megelőzően megkezdődött, azonban az ellenállás egyértelmű jogi keretei csak a háborút megelőzően mintegy két hónappal, a *nemzeti ellenállásról szóló törvény* hatályba lépésével teremthetők meg, ezért feltételezhető, hogy a korábbi időszakban a szakszolgálatok és a különleges műveleti erők még nem egységes doktrinális keretek között ténykedtek. Ezen tényezők és az orosz-ukrán háború eddigi eseményei ismeretében, az ellenállás kapcsán egyelőre csak annyi állapítható meg, hogy a fegyveres konfliktus dinamikus hadműveleti szakaszában a gerillajellegű ellenállás sikeresen egészítette ki, illetve támogatta a hagyományos erők műveleteit, míg a ROC-ban és a CDH-ban elsődlegesnek tekintett, a fedett műveletekre és a földalatti komponensre támaszkodó ellenállás, amely természetéből fakadóan egyébként is jóval hosszabb időkeretben képes hatást kifejteni, egyelőre inkább az információs dimenzióban bizonyult hasznosnak. Ez különösen igaz a polgári ellenállásra, amely erősen képes pozitívan hatni a világ közvéleményére. A katonai műveletekkel összefüggésben azonban, tekintettel az említett korlátozó tényezőkre, valamint a fennálló hadműveleti helyzetre, ti., hogy már hosszú ideje inkább az orosz félnél a kezdeményezés, a körülmények kedvezőtlenül hatnak arra, hogy a földalatti ellenállás a ROC-ban megfogalmazott szerepének megfelelően, érdemben akadályozza vagy zavarja az orosz harci műveleteket és erőket. A földalatti komponensre támaszkodó ellenállás erre ugyanis akkor a legalkalmasabb, amikor a saját erők nagyerejű ellentámadást hajtanak végre a terület visszafoglalására, és a földalatti ellenállás ezzel összehangoltan, nyílt fegyveres ellenállássá képes átalakulni. A 2023-as ukrán „*nagy tavaszi ellentámadás*” során ilyenre nem került sor, azóta Ukrajna pedig lényegében csak ellenlökések, illetve korlátozott ellentámadások végrehajtására volt képes. A jelenleg fedetten működő földalatti ellenállás potenciálja pedig csak abban az esetben válhat felmérhetővé, ha Ukrajna képes lesz a jövőben egy nagyerejű ellentámadás végrehajtására, és ezt támogatva a földalatti ellenállás nyílt ellenállássá tud alakulni. Ellenkező esetben a földalatti ellenállás továbbra is a korlátozott fedett és nyílt nem erőszakos polgári ellenállótevékenységekre, szórványos szabotázscelekményekre és merényletekre fog korlátozódni.

¹⁰⁵ McGlynn i. m.

Felhasznált irodalom

Ashour, Omar: How Ukraine's shadow army fights back against the Russian occupation. Atlantic Council, February 11, 2025.

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraines-shadow-army-fights-back-against-the-russian-occupation/>

(Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Beketova, Elina: Behind the Lines: Ukraine Warns Russia's Neighbors to Prepare for Resistance. CEPA, April 11 2024.

<https://cepa.org/article/behind-the-lines-ukraine-warns-russias-neighbors-to-prepare-for-resistance/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

Bielieskov, Mykolai: Ukraine's Territorial Defence Forces: The War So Far and Future Prospects. Royal United Services Institute (RUSI), 11 May 2023.

<https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/ukraines-territorial-defence-forces-war-so-far-and-future-prospects> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Bulakh, Anna – Senkiv, Grigori – Teperik, Dmitri: First on the Front Lines. The Role of Volunteers in Countering Russia's Military Aggression Against Ukraine. International Centre for Defence and Security. August 2017.

https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_report_First_on_the_front_lines_ukraine.pdf (Letöltés Időpontja: 2026. 03. 17.)

Cohen, Michael – Green, Matthew: Ukraine's Volunteer Battalions. In: Infantry 2016 April-July. pp. 66–68.

https://www.benning.army.mil/infantry/magazine/issues/2016/APR-JUL/pdf/A-J16_whole%20mag.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

Daza, Sierra, Felip: Ukrainian Nonviolent Civil Resistance in the Face of War. Analysis of trends, impacts and challenges of nonviolent action in Ukraine between February and June 2022. ICIP and Novact, Barcelona, 2022.

Dvulit, Zoliana – Slätmo, Elin: Civil preparedness in practice: Lessons and insights from Ukraine. Nordregio Working Paper, 2025:5, 8.

Facon, Isabelle: Reforming Ukrainian Defense: No Shortage of Challenges. Notes de l'Ifri / Russie.Nei. Visions. 101. Russia/NIS Center, May 2017.

<https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/autres/2017/2017-facon-ifri-reforming-ukrainian-defense.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

Fiala, Otto – Petterson, Ulrica: ROC(K) Solid Preparedness: Resistance Operations Concept in the Shadow of Russia. PRISM 8, No. 4, 2020.

https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_8-4/prism_8-4_17-28_Fiala-Pettersson.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

Fornusek, Martin: Russia's Crimean Bridge rocked by explosions, Ukraine's SBU claims responsibility. The Kyiv Independent, June 3 2025. <https://kyivindependent.com/breaking-ukraines-sbu-strikes-crimean-bridge-in-underwater-attack/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Fluri Philipp – Koziel, Marcin – Yermolaiev, Andrii (ed.): The Security Sector Legislation of Ukraine. Geneva Centre for the democratic Control of Armed Forces, Kyiv, 2013.

FM 3-0 Operations. Headquarters, Department of the Army, March 2025.

Jędrysiak, Marcin: Operation Midas: The largest corruption scandal within Zelensky's inner circle. Centre for Eastern Studies, 2025. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-11-13/operation-midas-largest-corruption-scandal-within-zelenskys-inner> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

Jędrisyk, Miłada: The Azov Regiment: Neo-Nazis, Football Hooligans or Defenders of Ukraine? OKO.Press, 2022. <https://oko.press/the-azov-regiment-neo-nazis-football-hooligans-or-defenders-of-ukraine> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)

JP 5 Joint Planning. Chairman of the Joint chief of Staff Publication, 2020.

Koberidze, Giorgi: Defense in Depth: The Key to Ukraine's Military Defense Strategy during the battle of Kyiv. In: Journal of Politics and Democratization, Vol. 5, Issue 4 Jan. 2023. pp. 9–17. <https://jpd.gipa.ge/index.php/jpd/article/view/6887> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Koshiw, Isobel: How Sumy's residents kept Russian forces out of their city. The Guardian, 2 Januar 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/jan/02/how-sumy-residents-kept-russian-forces-out-of-their-city> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Lapaiev, Yuri: Reforming Territorial Defence in Ukraine: Danger in Delay. Jamestown, 2021, Volume 18, Issue 30. <https://jamestown.org/reforming-territorial-defense-in-ukraine-danger-in-delay/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 24.)

Lapaiev, Yuri: Ukrainian Guerillas: Fighting Russians in Temporarily Occupied Territories. Eurasia Dailí Monitor, Volume 19, Issue 63, 2022. <https://jamestown.org/ukrainian-guerillas-fighting-russians-in-temporarily-occupied-territories/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Liebermann, Oren: How Ukraine is using resistance warfare developed by the US to fight back against Russia. CNN, August 27, 2022. <https://edition.cnn.com/2022/08/27/politics/russia-ukraine-resistance-warfare> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)

Life during war: advice on safety, first aid and resistance. Centre for Strategic Communications, National Resistance Centre. 2024.

„Little Green Men”: a primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014. The United States Army Special Operations Command, 2015.

Lytvynenko, Oleksandr – Fluri, Philipp – Badrack, Valentyn: The Security Sector Legislation of Ukraine. Geneva – Kyiv, 2017.

Matsiyevsky, Yuriy: The Ukrainian Resistance Movement in the Occupied Territories. PONARS Eurasia Policy Memo No. 837. March 2023. https://bunny-wp-pullzone-a7uhvox9dj.b-cdn.net/wp-content/uploads/2023/03/Peprm837_Matsiyevsky_March2023.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Matsiyevsky, Yuriy – Susann, Worschech: Ő – This is Ukraine! On Resistance in the Occupied Territories. Ukrainian Analytical Digest, No. 017, February 2026. <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/108916/ssoar-ukrainad-2026-17-matsiyevsky-et-al-This-is-Ukraine.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-ukrainad-2026-17-matsiyevsky-et-al-This-is-Ukraine.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Melkozerova, Veronika: War reshapes Ukraine’s hardcore soccer fans. Kyiv Post, May 26, 2016. <https://archive.kyivpost.com/lifestyle/war-reshapes-ukraines-hardcore-soccer-fans-414739.html> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)

Molnár Gábor: Ukrajna területvédelmi rendszere. In: Honvédségi Szemle, 2024/2. pp. 7–18.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. I. rész: Az Ellenállás Műveleti Koncepció. In: Katonai Logisztika, 2024/1-2. sz. pp. 196–229.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. II. rész: Az Átfogó Védelem Kézikönyve. In: Katonai Logisztika, 2024/3-4. sz. pp. 193–230.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. III. rész: Ellenállás és Átfogó védelem a NATO országokban – a Balti térség. In: Katonai Logisztika, 2025/1–2. sz. pp. 140–187.

Molnár Gábor: Ellenállás és átfogó védelem. IV. rész: Ellenállás és Átfogó védelem a NATO országokban – Az északi régió. In: Katonai Logisztika, 2025/3–4. sz. pp. 228–271.

Muraveynyk, Anton: Territorial Defence of Ukraine. Background, current state and way forward. International Renaissance Foundation, Kyiv, 2021. 16–18. <https://savelife.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/TrO-Pages-Web-EN.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 24.)

McGlynn, Jade: Tresholds of Survival: Resistance in Occupied Ukraine. Center for Strategi & International Studies, January 14, 2026. <https://www.csis.org/analysis/thresholds-survival-resistance-occupied-ukraine#:~:text=The%202024%20CSIS%20report%20Crossing%20Thresholds%20traced,and%20trust%2C%20and%20prioritizing%20survivability%20over%20visibility.> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dobrovolchi formuvannya terytorialnykh hromad. No. 2021-449.

Puglisi, Rosaria: Heroes or Villains? Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine. In: Instituto Affari Internazionali, March 2015. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1508.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 20.)

Ratelle, Jean-François: Ukraine's Insurgency, Purposefully Limited in Aims and Size, Pokes Holes in Russian Occupation. Russia Matters, 3 November 2022. <https://www.russiamatters.org/analysis/ukraines-insurgency-purposefully-limited-aims-and-size-pokes-holes-russian-occupation> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Romanova, Valentyna: What will the 2019 Ukraine Elections Spell for the Donbas Conflict? Italian Institute for International Political Studies, 1 Feb 2019. <https://www.ispionline.it/en/publication/what-will-2019-ukraine-elections-spell-donbas-conflict-22149> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 31.)

Taran, Maksim: Ukrainian volunteer movement and development of civil society. In: Society. Document. Communication, 2024, Vol. 9. no. 2. <https://sdc-journal.com.ua/en/journals/tom-9-2-2024/ukrayinsky-volontersky-rukht-rozvitok-gromadyanskogo-suspilstva-2014-lyuty-2022> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 23.)

Theise, Eugen: Has Ukraine's anti-oligarch law had an impact? Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/has-ukraines-anti-oligarch-law-had-an-impact/a-64810387> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

The White Book of the Anti-Terrorist Operation in the East of Ukraine in 2014–2016. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2017.

Transparency International. <https://www.transparency.org/en/cpi/2015/> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 19.)

Turcsányi Károly – Molnár Gábor: A 2022-ben kirobbant orosz-ukrán háború történeti és geopolitikai hátterének orosz megközelítése. In: Katonai Logisztika, 2022/ 3–4. pp. 5–45.

White Book 2014. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of defence of Ukraine, 2015.

White Book 2015. The Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2016.

White Book 2019–2020. The Armed Forces of Ukraine and the State Special Transport Service. Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, 2021.

Zabrotskyi, Mykhaylo et al.: Preliminary Lessons in Conventional War-fighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022. Royal United Services Institute (RUSI), Special Report, 30 November 2022. <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 03. 29.)

Zakon Ukrajini. No. 1702-IX, 2021 pro osznovi nacionalnoho sprotivu. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n2> (Letöltés időpontja: 2026. 04. 01.)